

Η ΕΝΤΥΠΗ ΛΑΪΚΗ ΠΟΙΗΣΗ ΣΤΗΝ ΚΑΡΠΑΘΟ

ΜΟΡΦΗ — ΔΕΙΤΟΥΡΓΙΑ — ΣΗΜΑΣΙΑ*

† *Μνήμη Μιχαήλ Γ. Μιχαηλίδη — Νουόρου*

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

Η Κάρπαθος, όπως είναι γνωστό, διακρίνεται για το, εξαιρετικά άφθονο και ενδιαφέρον, λαογραφικό υλικό της, καθώς έχει ήδη υπογραμμιστεί από έλληνες¹ και ξένους² ερευνητές. Το υλικό αυτό παρέμεινε κάτω από ιδιαίτερους όρους παραδοσιακότητας που επικράτησαν στο νησί.

Ιδιαίτερη θέση στον παραδοσιακό λαϊκό πολιτισμό του νησιού έχουν τα δημοτικά τραγούδια³ και, κυρίως, τα άφθονα⁴ δίστιχα⁵, πιο γνωστά ως μαντινάδες⁶. Οι μαντινάδες, αυτοσχέδια στιχουργήματα της στιγμής, εκδηλώνουν

* Μια πρώτη μορφή της μελέτης αυτής ανακοινώθηκε στο Α' Συμπόσιο «Θέματα Ελληνικού Πολιτισμού», που οργάνωσε το Αιγαίο Κέντρο Ελληνικής Φιλοσοφίας (Κάρπαθος, 10-12 Αυγούστου 1983).

1. ΑΘ. ΤΑΡΣΟΥΛΗ 1946: 732, 811· ΑΘ. ΤΑΡΣΟΥΛΗ 1947: 178, 195· Π. ΚΑΜΗΛΑΚΗΣ 1979: 268. Πρβλ. Α. ΝΟΥΑΡΟΣ 1983: 313.

2. R. DAWKINS 1932: 335· R. BRANDL 1973: 114 κ.ε. Πρβλ. R. DAWKINS 1902-1903: 176.

3. ΑΘ. ΤΑΡΣΟΥΛΗ 1946: 732-733· Μ. ΙΩΑΝΝΙΔΟΥ-ΜΠΑΡΜΠΑΡΙΓΟΥ 1963: 95· Σ. ΚΑΡΑΣ 1979: 99· Ε. ΒΑΡΙΚΑ-ΜΟΣΚΟΒΗ 1981: 59. Πρβλ. Κ. ΡΩΜΑΙΟΣ 1980²: 192.

4. Πρβλ. Σ. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ 1934-37: 298· Κ. ΡΩΜΑΙΟΣ 1953: 280· Κ. ΡΩΜΑΙΟΣ 1979: 153.

5. Η σύνθεση διστίχων με ποικίλο περιεχόμενο στη σημερινή εποχή είναι επίσης χαρακτηριστικό γνώρισμα του παραδοσιακού λαϊκού πολιτισμού της Κρήτης, της Κύπρου, της Νάξου και της λοιπής Δωδεκανήσου. Βλ. S. BAUD - BOVY 1936: 370· Δ. ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΣ 1953-54: 389· Γ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΗΣ 1962: ζ'· Γ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΗΣ 1972: 4· Σ. ΗΜΕΛΛΟΣ 1974: 12· R. BEATON 1980: 201.

6. Τα δίστιχα είναι γνωστά ως μαντινάδες επίσης στην Κρήτη και σε ορισμένα νησιά του δωδεκανησιακού συμπλέγματος. Βλ. S. BAUD - BOVY 1935: κγ', σημ. 2· Δ. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ 1967-68: 140· Μ. ΛΙΟΥΔΑΚΙ 1971²: α'-θ'· Ε. ΚΑΨΩΜΕΝΟΣ 1979: 17-19. Πρβλ. R. BEATON 1980: 148.

Σε άλλα μέρη του ελληνικού χώρου τα δίστιχα λέγονται *κουτσάκια* και *κοτσάκια* (Α-

την ποιητική ευαισθησία των Καρπαθίων και, όπως γράφει ο Άγγλος αρχαιολόγος και λαογράφος R. M. Dawkins¹, παίζουν μεγάλο ρόλο σ' όλες τις περιστάσεις της ζωής των χωριών. Τα κείμενά τους αποτελούν αντιπροσωπευτική ποιητική έκφραση του καρπαθιακού λαού².

Όλοι οι Καρπάθιοι διακρίνονται για την παραδοσιακή στιχουργική δεξιότητα³, καθώς και για την ευθυμία και τη συναισθηματική διαχυτικότητα τους⁴, με αποτέλεσμα η λαϊκή μούσα να βρίσκει σ' αυτούς πρόσφορο έδαφος εμπνεύσεων απ' όλα τα κοινωνικά γεγονότα⁵.

ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ

Η λειτουργική σχέση της λαϊκής ποίησης με τον πληθυσμό του νησιού αποδεικνύεται από το ότι αυτή παρουσιάζεται τώρα ανανεωμένη, με μια νέα, έντυπη μορφή⁶. Απαρτίζεται από σειρές διστίχων (μαντινάδες ή μοιρολόγια), που οι Καρπάθιοι απ' όλες τις κοινωνικές τάξεις, με πληρωμένη καταχώριση, δημοσιεύουν για ευχάριστα ή δυσάρεστα τοπικά κοινωνικά (προπάντων) γεγονότα στις τρεις μηνιαίες εφημερίδες του νησιού «Καρπαθιακή»⁷, «Καρπαθιακή Ηχώ»⁸ και «Φωνή της Ολύμπου»⁹, οι οποίες εκδίδονται στον Πειραιά¹⁰. Οι δριανούπολη - Μάδυτος - Νάξος), λιανά τραγουδάκια ή λιανοτραγούδα (Κρώμνη Πόντου και σε πολλούς ελληνικούς τόπους), μανέδες (Πληγώνι Λέσβου), τραγούδια (Κως - Λέρος και σε άλλα μέρη), τσατίσματα (Κύπρος). Βλ. σχετικά Δ. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ 1967-68: 138-141· Σ. ΗΜΕΛΛΟΣ 1974: 12.

Για τη λέξη μαντινάδα (matinata), που έχει βενετική προέλευση, βλ. G. BOERIO 1856²: 405· Δ. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ 1967-68: 140, σημ. 7.

1. R. DAWKINS 1932: 335.

2. Μ. ΑΛ. ΑΛΕΞΙΑΔΗΣ 1978: 196 και ανάπτυπο: 7.

3. Πρβλ. Σ. ΚΑΡΑΣ 1979: 99.

4. Μ. Γ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ 1913: 4.

5. Μ. Γ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ - ΝΟΥΑΡΟΣ 1956-57: 105.

6. Μ. ΑΛ. ΑΛΕΞΙΑΔΗΣ 1978: 197 και ανάπτυπο: 8.

7. Ιδρύθηκε το 1952 από τον γιατρό και δημοσιογράφο Γεώργιο Μ. Γεωργίου (+1975). Σήμερα διευθύνεται από τη Ρόη Γ. Μανωλάκη, κόρη του ιδρυτή.

8. Ιδρύθηκε το 1966 από τον Σύλλογο των Απανταχού Καρπαθίων, που εδρεύει στον Πειραιά. Διευθύνεται από Συντακτική Επιτροπή.

9. Ιδρύθηκε το 1965 από την Αδελφότητα Ολυμπιτών Καρπάθου «Η Δήμητρα» του Πειραιά. Εξυπηρετεί και προβάλλει ιδιαίτερα τα συμφέροντα του χωριού Όλυμπος και του επίνειου Διαφάνι. Διευθύνεται από Συντακτική Επιτροπή.

10. Παλαιότερα τέτοια διστίχα, αλλά σε αραιά χρονικά διαστήματα, δημοσιεύτηκαν και στο (τριμηνιαίο) Δελτίον Λυκείου Ελληνίδων Καρπάθου «Η Αθηνά». Βλ. Μ. ΠΡΩΤΟΠΑΠΑ 1955-56: 27, 38· πρ. ΚΑΡΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ 1956: 47· Γ. Μ. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ 1957: 11-12· Γ. ΦΩΚΑΣ 1957: 12· Μ. & Σ. ΜΑΛΑΓΑΡΔΗ 1957: 12-14· Χ. ΖΑΒΟΛΑ - Κ. ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΥ 1958: 10-11· Ε. & Χ. ΓΕΩΡΓΙΑΔΟΥ 1958: 6· Μ. Α. ΛΑΜΠΡΟΥ 1959: 13· Ε. ΤΡΕΜΠΕΛΑ 1959: 18-19.

Το Δελτίο ιδρύθηκε το 1954 (κυκλοφόρησαν 21 τεύχη) και τυπωνόταν στο νησί (τυπογραφείο Ηλία Γ. Λογοθέτη)· διέκοψε την έκδοσή του το 1960.

εφημερίδες αυτές, όπως συμβαίνει με τέτοιες εκδόσεις, που αποτελούν γνώρισμα εξελιγμένης κοινότητας¹, ασχολούνται με γεγονότα και θέματα της κοινωνικής, επαγγελματικής και πολιτιστικής ζωής της περιοχής.

Οι παραπάνω εφημερίδες είναι ο αποκλειστικός «βιότοπος» των διστίχων αυτών, που καταχωρίζονται σε ειδικές σελίδες και στην εξελικτική μετάπλασή τους γίνονται είδος δημόσιας αλληλογραφίας μέσω του τύπου με την οποία οι Καρπάθιοι εκφράζουν τα συναισθήματά τους². Δυο παραδείγματα:

α) Πάλι την «Καρπαθιακή» θα τη φυλλομετρήσω
να δω μη μου 'στειλες χαρτί και δεν σου απαντήσω.

Μα ούτε γράμμα μου 'στειλες και κάρτα που 'το σχόλες (= γιορτές)
μόνο με είχες κι έκλαιγα σαν και τις χήρες όλες³.

.....

β) Μεσ της «Ολύμπου τη Φωνή» είδα κάτι γραμμένα
και τα 'χει ένας μερακλής ωραία συνταγμένα.

Ωραία είν' η σύνταξη που γράφεις με μεράκι,
χαμένα πάν' τα λόγια σου, αγαπητέ Χηράκη.

Ωραία είν' τα λόγια σου και συγκινούν και μένα
μα βερεσέ οι χωριανοί τ' ακούσιν εις τα ξένα⁴.

.....

Παρόμοια δίστιχα έχουν δημοσιεύσει και οι γειτονικοί Κασιώτες στην τοπική εφημερίδα «Η Φωνή της Κάσου»⁵, η οποία σταμάτησε την έκδοσή της το 1981⁶. Η σημερινή εφημερίδα του νησιού «Ο Κασιώτης»⁷, που εκδίδεται στην Αθήνα, καταχωρίζει επίσης ορισμένες φορές τέτοια κείμενα⁸. Η δημοσί-

1. K. GOLDSTEIN 1964: 145.

2. Μ. Γ. ΜΕΡΑΚΛΗΣ 1973: 39.

3. Χ. ΣΑΚΕΛΛΑΚΗ 1978: 4.

4. Μ. ΤΣΑΜΠΑΝΑΚΗΣ 1982: 10.

5. Βλ. π.χ.: Σ. ΠΕΡΣΕΛΗΣ 1963: 5· Η. ΣΠΙΡΤΟΥΝΙΑΣ 1963: 3· Σ. ΧΑΜΕΖΙΑΝΟΥ 1963: 2· Ε. ΜΙΧΑΛΑΚΗ 1964: 3· Κ. ΣΑΝΙΑΝΟΥ 1966: 2· Ε. ΚΑΚΟΜΑΝΩΛΗΣ 1966: 4· Ε. ΒΑΡΙΚΑ - ΜΟΣΚΟΒΗ 1967: 2.

6. Η εφημερίδα εκδόθηκε το 1962 από τον Κ. Ν. Φραγκούλη· διευθυντής ήταν ο Γιώργος Ιωάννου.

7. Ιδρύθηκε το 1980 από τον Σύλλογο Κασίων της Αθήνας και διευθύνεται από Συντακτική Επιτροπή. Μηνιαία έκδοση.

8. Βλ. π.χ.: Θ. ΠΙΠΙΝΟΥ 1982: 2· Κ. ΜΙΑΟΥΛΗ 1982: 2· Ε. ΚΑΛΑΒΡΕΖΟΥ 1983: 2· Ι. ΖΟΥΛΗΣ 1983: 2· Α. & Μ. ΖΕΡΕΜΕ 1983: 2· Α. Κ. 1983: 2.

ευση των διστίχων από τους Κασσιώτες, που γίνεται κατά αραιά διαστήματα και σε περιορισμένη έκταση, δείχνει ωστόσο την κοινή ποιητική παράδοση και πολιτιστική αλληλεπίδραση των δύο νησιών.

Δίστιχα-μαντινάδες με ερωτικό, κυρίως, περιεχόμενο έχουν δημοσιευτεί κατά καιρούς και σε τοπικές εφημερίδες των άλλων νησιών του δωδεκανησιακού συμπλέγματος και της λοιπής Ελλάδας¹. Τα κείμενα όμως αυτά, απ' όσο ξέρω, δεν έχουν καμιά ομοιότητα ή σχέση με τα καρπαθιακά, που δημοσιεύονται κάθε μήνα στις τρεις εφημερίδες².

Έτσι διαπιστώνουμε πως ο καρπαθιακός τύπος συντηρεί τη νέα στιχουργική έκφραση και γίνεται χρήσιμη πηγή νεωτερικού λαϊκού ποιητικού λόγου³.

Οι μαντινάδες και τα μοιρολόγια δημοσιεύονται σε διάφορες σελίδες των τοπικών εφημερίδων εκτός από την «Καρπαθιακή», εισηγήτρια του είδους, που έχει καθιερώσει ειδική σελίδα. Η εφημερίδα παλαιότερα ονόμαζε τη σελίδα «Τραγούδια του λαού μας»⁴, ίσως χωρίς μεγάλη ακρίβεια, γιατί τα περισσότερα δίστιχα ήταν μοιρολόγια, που ο λαϊκός άνθρωπος αποφεύγει να τα χαρακτηρίζει τραγούδια⁵. Στις τελευταίες εκδόσεις της η εφημερίδα τιτλοφορεί περιγραφικά τη σελίδα «Ο καρπαθιακός λαός χαιρέται και λυπάται με δίστιχα»⁶. Ο τίτλος αυτός, αν και υποκρύπτει κάποια λογιότητα, είναι πιο σωστός

1. Βλ. πρόσφατα τη Βιβλιογραφία της Ελληνικής Λαογραφίας: Γ. ΜΕΓΑΣ & Δ. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ 1957: 235-237· Δ. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ 1976: 147-151· Π. ΚΑΜΗΛΑΚΗΣ 1983: 476-483.

2. Σε πρόσφατη έκδοση (αρ. φ. 163, Σεπτέμβριος 1983) της εφημερίδας «Ο Ελληνισμός της Αμερικής» (πρώην «Δωδεκάνησος», ιδρυτής ο Κώος καθηγητής Κ. Ν. Τσιρπανλής) δημοσιεύεται ένα μοιρολόι της γνωστής Δωδεκάνησας (από την Κώ) τραγουδίστριας δημοτικών τραγουδιών 'Αννας Καραμπεσίνη στη μνήμη της αδελφής της Ειρήνης Σαρρή. Η μεμονωμένη αυτή δημοσίευση πιστεύω ότι είναι επίδραση του καρπαθιακού τύπου, ο οποίος είναι γνωστός στην Καραμπεσίνη από τη συνεργασία της με Καρπάθιους και καρπαθιακά σωματεία.

3. Η σύγχρονη επιστημονική έρευνα εξετάζει τις τοπικές εφημερίδες, γιατί θεωρούνται αξιόλογες λαογραφικές πηγές, πράγμα που υπογραμμίζουν οι Αμερικανοί λαογράφοι Κ. GOLDSTEIN 1964: 38 και R. DORSON 1972A: 16· πρβλ. R. DORSON 1972B: 3.

4. Βλ. για παράδειγμα τα φύλλα: 221 (Ιούνιος 1971: 4), 235 (Σεπτέμβριος 1972: 4) και 236 (Οκτώβριος 1972: 3).

5. Δ. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ 1967-68: 134.

Το ίδιο συμβαίνει και στην Κάρπαθο, όπου ο ίδιος έχω ακούσει σε χωριά του νησιού τα παρακάτω:

— «Έστειλες τα μοιρολόγια στην εφημερίδα;»

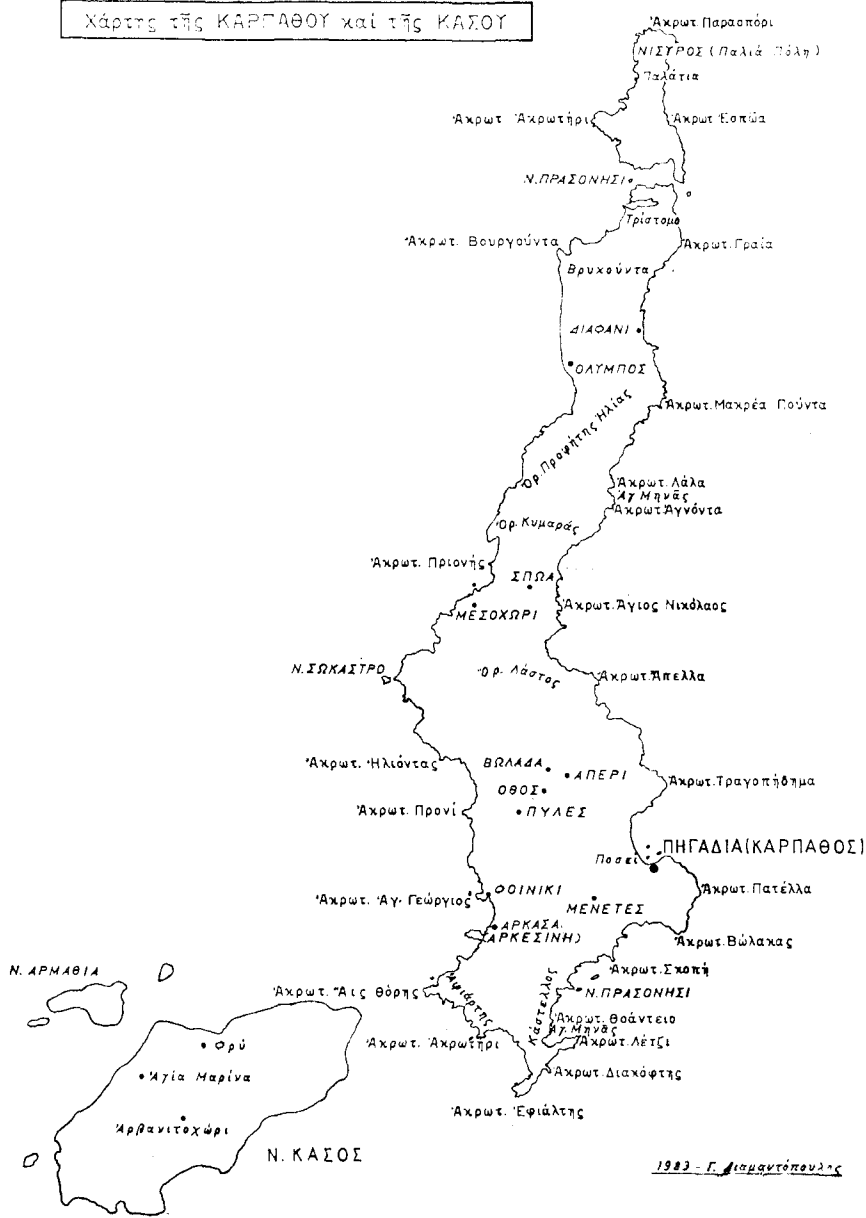
— «Διάβασα, Μαριώ, τα τραγούδια σου (ή τις μαντινάδες σου) για τον γάμο των παιδιών και μου άρεσαν πολύ».

— «Με συγκίνησες, Φωτεινή, με τα μοιρολόγια που 'γραψες για τον άντρα σου στην «Καρπαθιακή»».

Στην Κρήτη επίσης γίνεται διαχωρισμός μοιρολογιού - μαντινάδας. Βλ. σχετικά Μ. ΛΙΟΥΔΑΚΙ 1971²: θ' (πρόλογος).

6. Από το φύλλο 292 (Ιούνιος 1977:4) κ.ε.

Χάρτης τῆς ΚΑΡΠΑΘΟΥ καί τῆς ΚΑΙΣΟΥ

1982 - Γ. Διαμαντόπουλος

και αντιπροσωπευτικός, γιατί τα κείμενα που καταχωρίζονται είναι κατεξοχήν εύχετήριες - συγχαρητήριες μαντινάδες ή μοιρολόγια.

Οι άλλες δύο εφημερίδες δεν χρησιμοποιούν τίτλους, πράγμα που δείχνει ενδεχόμενα κάποια αμηχανία, σαν να συνειδητοποιούν οι εκδότες, τη διαφορά που υπάρχει οπωσδήποτε σ' αυτή τη νεωτερική λαϊκή ποίηση και το «δημοτικό» τραγούδι.

ΘΕΜΑΤΑ

Τα θέματα των διστίχων είναι πολλά· καλύπτουν τον κύκλο της ανθρώπινης ζωής (γέννηση, γάμος, θάνατος) με τα εθιμικά παρεπόμενά της (το έθιμο των «εφτά» ημερών από τη γέννηση του παιδιού¹, τη βάπτισμα, τον αρραβώνα)², πανεπιστημιακές και διάφορες άλλες σχολικές επιτυχίες (εισαγωγή και αποφοίτηση από τα πανεπιστήμια, ανώτερες σχολές, Γυμνάσια και Λύκεια κυρίως του εξωτερικού)³ και άλλα θέματα τοπικού ενδιαφέροντος.

Η γέννηση ενός παιδιού, και μάλιστα πρωτότοκου⁴, είναι πάντα ένα ευχάριστο γεγονός για το νέο ζευγάρι και τους συγγενείς του, που βρίσκει την αποτύπωσή του στις μαντινάδες:

*Μέρες επεριμέναμε το τηλεγράφημά σας
κι ήλθε και πήραμε χαρά, παιδιά μου, στη χαρά σας.*

1. Για το χαρακτηριστικό αυτό έθιμο της Καρπάθου, που είναι γνωστό και σε άλλα νησιά της Δωδεκανήσου (Κάσος, Χάλκη, Ρόδος), βλ. ΕΜΜ. ΜΑΝΩΛΑΚΑΚΗΣ 1896: 114-116· Μ. Γ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ - ΝΟΥΑΡΟΣ 1932: 100-105· Γ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ 1958: 180-184· Ε. ΒΑΡΙΚΑ - ΜΟΣΚΟΒΗ 1976: 21-25· Μ. ΑΛ. ΑΛΕΞΙΑΔΗΣ 1978: 204-205 και ανάτυπο: 15-16.

2. Σύμφωνα με στατιστική που έκανα: την περίοδο 1959-1983 (αρ. φ. 77 αρχή-391) δημοσιεύτηκαν στην «Καρπαθιακή» 273 κείμενα με θέμα τη γέννηση - βάπτισμα, 487 με θέμα τον γάμο και 1.162 μοιρολόγια. Στην «Καρπαθιακή Ηχώ» την περίοδο 1971-1983 (αρ. φ. 64 αρχή-209) δημοσιεύτηκαν αντίστοιχα 11, 29 και 146. Στη «Φωνή της Ολύμπου» των περιόδων 1966-1967 (αρ. φ. 3, 16-26), 1968-1970 (αρ. φ. 27-56) και 1971-1977 (αρ. φ. 60-126) καταχωρήθηκαν 7 κείμενα για τη γέννηση - βάπτισμα, 26 για τον γάμο και 76 μοιρολόγια. (Η περίοδος 1978-1983 έμεινε ανερεύνητη, παρά την προσπάθειά μου, γιατί τα φύλλα που κυκλοφόρησαν δεν υπήρχαν στις Βιβλιοθήκες Εθνική και Μπενάκειο).

3. Τέτοια κείμενα δημοσιεύτηκαν 298 στην «Καρπαθιακή», 51 στην «Καρπαθιακή Ηχώ» και 9 στη «Φωνή της Ολύμπου» στα ίδια χρονικά διαστήματα.

4. Στην Κάρπαθο υπάρχει ειδική άγραφη εθιμική νομοθεσία για το πρωτότοκο παιδί, αγόρι ή κορίτσι (ονομάζονται «κανακάρης» και «κανακαρά» αντίστοιχα), που ισχύει ακόμη και σήμερα. Το πρωτότοκο έχει ιδιαίτερες υποχρεώσεις και δικαιώματα στην οικογένεια και, όταν φτάσει σε ηλικία γάμου, προικοδοτείται με το μεγαλύτερο μέρος της μητρικής ή πατρικής περιουσίας. Βλ. περισσότερα για το έθιμο Μ. Γ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ - ΝΟΥΑΡΟΣ 1926: 8-10, 110-120, 140-144· Μ. Γ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ - ΝΟΥΑΡΟΣ 1972: 161-174.

*Χριστέ και Παναγία μου, φώτισε το μυαλό μου,
να βρω ευχές πολλές πολλές να πω στον εγγονό μου.*

*Ας είναι καλορίζικος, Γιάννη μ', ο πρωτογιός σου
και να τον δεις ως πεθυμάς κι ως θέλει ο λογισμός σου.*

*Θερμά συγχαρητήρια, κόρη μου Πηνελόπη,
που σένα διάλεξε ο Θεός να μ' αναστήσεις πρώτη.*

*Καινούριο αστέρι 'νέτειλε για ν' αντικαταστήσει
τώρα που φεύγει το παλιό και πάει προς τη δύση.*

*Αισθάνομαι τόση χαρά π' όσο κι αν προσπαθήσω
με τα γραφτά μου δεν μπορώ να σας την παραστήσω.*

*Μα πιο πολύ θα το χαρώ κι είναι δικός μου πόθος,
ο εγγονός μου σα θα 'ρθει να βαφτιστεί μες τ' 'Οθος¹.*

.....

Η χαρά συνεχίζεται στο έθιμο των «εφτά»:

*Ελάτε μοίρες στα εφτά, ολόχουσα ντυθείτε
στον γιο απού γεννήθηκε, απόψε να 'υχηθείτε.*

*Ελάτε μοίρες των μοιρών μάλαμα φορτωμένες,
θρόνο να του χαράξετε με πέννες διαμαντένες.*

*Υγεία, πλούτη και χαρά, μοίρες, μοιράσετε το
να 'ναι τα χρόνια του εκατό και πάνω, γράψατέ το².*

.....

Το ίδιο συμβαίνει και με τη βάπτιση:

*Τώρα σε θέλω, λογισμέ, τώρα σε θέλω, νου μου,
να βρείτε σπάνιες ευχές να στείλω τ' ανεπιού μου.*

*Μίλα, καρδιά, στο λογισμό και λογισμέ στην πέννα,
να πείτε του Χρηστάκη μου, θερμές ευχές 'πό μένα.*

1. Θ. ΛΑΓΩΝΙΚΟΣ 1981: 4.

2. Ε. ΛΥΡΙΣΤΑΚΗΣ 1969: 4.

*Να χαιρέσαι το όνομα, Χρηστάκη, που σου 'δώσα,
πλούτη, χαρές και αγαθά στα χέρια που μωρώσα.*

*Οδήγησέ μας ποιήσεις, όπου σε διατάσσω
κι ως είναι η στερνή φορά, τραγούδια που συντάσσω¹.*

.....

Ο γάμος στην Κάρπαθο ακολουθεί συνήθως το παραδοσιακό εθιμικό τυπικό και θεωρείται το σημαντικότερο κοινωνικό γεγονός, όπως κανονικά συμβαίνει στις μικροκοινωνίες των χωριών². Η τοπική εθιμική τελετουργία πολλές φορές μεταφέρεται και σε άλλα ελληνικά μέρη, όταν γίνεται γάμος μεταξύ Καρπαθίων (κυρίως στην Αττική, όπου υπάρχει μεγάλη καρπαθιακή παροικία), αλλά και σε χώρες του εξωτερικού, στις οποίες διαμένουν πολλοί Καρπαθίοι (Η.Π.Α., Καναδάς, Αυστραλία). Είναι, λοιπόν, φυσικό να πλαισιώνεται με ιδιαίτερες εκδηλώσεις και διασκεδάσεις, οι οποίες εκφράζονται πάλι με τις ματινάδες. Οι γονείς των νεονύμφων, αλλά και οι συγγενείς τους, συντάσσουν επίκαιρα δίστιχα, που τραγουδούν στο γλέντι του γάμου ή και δημοσιεύουν στις τοπικές εφημερίδες:

*Παίξε σιγά τη λύρα σου, θέλω να τραγουδήσω
αντί για τον πατέρα σου ευχές να σου χαρίσω.*

*Το στόμα μου δεν εμιλά, τα χέρια μου δε γράφου(ν),
να πω την ώρα την καλή και την ευχή μου νά 'χου(ν).*

*Ο Χάροντας δεν μ' άφησε τίποτε να σας κάμω,
που λαχταρούσα να βρεθώ στις Ντίνας μου το γάμο.*

*Παράκλησιν εκάμαμε, εγώ κι ο αδελφός μου,
μα δε μ' αφήκα να βρεθώ και πνίγει μ' ο καμός μου.*

*Με την ευχή της μάνας σου, να ζήσεις, να γεράσεις,
σαν τη γιαγιά σου την Ερριά, τρισέγγονα να πιάσεις.*

*Μέλι και γάλα να γενού(ν) οι κόποι της γιαγιάς σου,
σαν τη ποταμοθάλασσα να τρέχου(ν) τα καλά σου.*

1. Η. ΛΥΤΟΣ 1969: 4.

2. Για τον καρπαθιακό γάμο βλ. Ε. ΜΑΝΩΛΑΚΑΚΗΣ 1896: 117-121· Μ. Γ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ - ΝΟΥΑΡΟΣ 1932: 73-97· Γ. ΧΙΩΤΑΚΗΣ 1955-56: 16-22, 52· Γ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ 1958: 174-180· Μ. ΑΛ. ΑΛΕΞΙΑΔΗΣ 1968: 131· Ε. ΒΑΡΙΚΑ - ΜΟΣΚΟΒΗ 1976: 37-45· Γ. ΧΑΛΚΙΑΣ 1980: 54-56.

*Μεγάλος είναι ο καμός κι αβάσταχοι οι πόνοι,
που φεύγ' από το σπίτι μας το πρώτο μας εγγόνι.*

*'Όσα βελόνια πέρασαν εις τα κεντήματά σου,
τόσα καλά να τρέχουσι τα χρόνια τα δικά σου¹.*

.....

Οι γαμήλιες συγχαρητήριες μαντινάδες καταχωρίζονται και από συγγενείς του ζευγαριού, οι οποίοι, για κάποιο λόγο, δεν μπόρεσαν να παραστούν στον γάμο των αγαπημένων τους:

*Θα ταξιδέψω νοερώς με τη δική σου σκέψη,
μες τη Μητρόπολη να 'ρθω, για να 'μαι εις τη στέψη.*

*Καθημερινώς η σκέψη μας κοντά σας φτερουγίζει,
θερμές ευχές, αδελφικές και εις τους δυο χαρίζει.*

*Να ζήσετε που είσαστε κι οι δύο ταιριασμένοι
και η ζωή σας να κυλά πάντα ευτυχισμένη.*

*Να 'χετε λάμψη και οι δυο σαν τη χρυσή σελήνη,
κάθε κρυφό σας όνειρο, αληθινό να γίνει.*

*Γούρι ο κρίκος ο χρυσός που τώρα σας ενώνει
και να σας δένει πιο σφιχτά, όσο περνούν οι χρόνοι².*

.....

Η τελετουργία του θανάτου έχει και στην Κάρπαθο τα τυπικά χαρακτηριστικά της. Το πένθος διατηρείται για καιρό και οποιαδήποτε συμμετοχή σε δημόσιες εκδηλώσεις (ακόμη και η μετάβαση στην εκκλησία για την κυριακάτικη λειτουργία) προσκρούει στην εθιμική απαγόρευση.

Ο πόνος των Καρπαθίων εκφράζεται με το μοιρολόι, το οποίο εμπνέεται από τα τραγικά περιστατικά. Τα μοιρολόγια λέγονται στο νησί με πένθιμη μελωδία στο ξόδι του νεκρού, στις εννιά και στις σαράντα μέρες από την ταφή και στα μνημόσυνα: συντάσσονται κυρίως από γυναίκες με την ίδια εντυπωσιακή ευκολία, που οι ίδιες, σε ευχάριστες στιγμές, αυτοσχεδιάζουν με τις μαντινάδες³.

1. Κ. ΝΟΥΡΑΚΗ 1981: 4.

2. Α. ΒΕΡΓΗ 1976: 4.

3. Πρβλ. Μ. Γ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ - ΝΟΥΑΡΟΣ 1928: 292.

Η καταχώριση μοιρολογιών στον καρπαθιακό τύπο τα τελευταία χρόνια παρουσιάζει αξιοσημείωτη συχνότητα. Κάθε μήνα οι εφημερίδες κυκλοφορούν με πολλά τέτοια κείμενα. Στην «Καρπαθιακή» έχουν δημοσιευτεί 1.162 μοιρολόγια την περίοδο 1959-1983 και μόνο 760 ευχετήρια τραγούδια με θέμα τη γέννηση — βάπτιση και τον γάμο. Στην «Καρπαθιακή Ηχώ» δημοσιεύτηκαν την περίοδο 1971-1983 146 μοιρολόγια και 40 τραγούδια γέννησης — βάπτισης και γάμου, ενώ στη «Φωνή της Ολύμπου» δημοσιεύτηκαν 76 μοιρολόγια και 33 κείμενα για τη γέννηση — βάπτιση και τον γάμο (περίοδοι 1966-67, αρ. φ. 3 και 16-26· 1968-70, αρ. φ. 27-56 και 1971-77, αρ. φ. 60-126). Έτσι διαπιστώνουμε εύκολα την αριθμητική υπεροχή των μοιρολογιών με αποτέλεσμα οι σχετικές σελίδες των εφημερίδων να χαρακτηρίζονται από τον καρπαθιακό λαό 'πένθιμες', όπως δείχνουν τα παρακάτω παραδείγματα:

- α) Μέσα στην «Καρπαθιακή», στην πονεμένη στήλη,
θα γράψω λόγια θλιβερά με πικραμένα χείλη.

Αντί λουλούδια δροσερά στον ιδικό σου τάφο,
μέσω της «Καρπαθιακής» λόγια του πόνου γράφω¹.

.....

- β) Εις τη σελίδα που ποτέ δεν ήθελα να γράψω,
το 'φερ' η μοίρα δυστυχώς κι εγώ να συμμετάσχω².

.....

- γ) «Φωνή»³ μου, σε παρακαλώ, με πικραμένα χείλη,
αν θέλεις παραχώρησε του Νικολή μια στήλη.

Να γράψω λόγια θλιβερά, να σβήσω τον καμό μου,
γιατ' ήχασα πολύ νωρίς εγώ τον αδελφό μου⁴.

.....

- δ) Μέσω της «Καρπαθιακής Ηχούς» δυο λόγια θε να γράψω,
γιατί δεν είμαστε εκεί, μπαμπά μου, να σε κλάψω⁵.

.....

1. Κ. ΔΙΑΚΟΝΗ 1983: 4.
2. Κ. ΧΑΛΚΙΑΣ 1983: 4.
3. Αποστροφή στην εφημερίδα «Η Φωνή της Ολύμπου».
4. Α. ΑΒΕΡΟΠΟΥΛΟΥ 1982: 10.
5. Γ. & Φ. ΚΑΤΩΓΥΡΙΤΟΥ 1978: 5.

Οι Καρπάθιοι θεωρούν ύστατο χρέος τη δημοσίευση, η οποία νοείται και ως μια (γραπτή) επικοινωνία με τον νεκρό:

α) *Με πόνο κι αναστεναγμό και σωθικά λιωμένα,
γράφω δυο λόγια θλιβερά, Γιωργάκη μου, για σένα.*

*Καλοσυνάτο μας παιδί κι ωραίο παλικάρι,
ο Χάροντας σε ζήλεψε κι ήθελε να σε πάρει¹.*

.....

β) *Δεν ήτο ώρα, Νικολή, να μακρονταξιδέψεις,
μόνο λυπήσου τα παιδιά, πίσω να επιστρέψεις.*

*Δε τη λυπάσαι, Νικολή, καθόλου την Ειρήνη,
δίχως την προστασία σου, ετώρα τί θα γίνει;*

*Ε!, Αρχοντούλα, την πονώ με όλη την καρδιά μου
κι ολημερίς τη σκέφτομαι κι αυτή και τα παιδιά μου.*

*Αμ' είν' ο δρόμος μακρινός, για να γυρίσω πίσω
και τα εμπόδια πολλά που θε να συναντήσω².*

.....

* *

Οι μαντινάδες, οι αφιερωμένες στα πιο πάνω περιστατικά, και τα μοιρολόγια δεν είναι βέβαια γραμμένα ερήμην της ζωής της Καρπάθου. Η αναφορά σε έθιμα κ.λπ. συναρθρώνει άλλωστε τα κείμενα αυτά οργανικά στο πολιτισμικό σώμα της κοινότητας. Ένα παράδειγμα με τον «φουμιστό» (= διαφημιστικό και εγκωμιαστικό) χορό του γάμου:

*Με πόνο και με σπαραγμό σε κλαίω, Μιχαλάκη,
που 'φυγες και μας πόντισες το πιο πικρό φαρμάκι.*

*Την Ευδοξία ήθελες νύφη να τη λαλήσεις
να πιάσεις και στον φουμιστό³ τον κόσμο να πρεπίσεις⁴.*

.....

1. Γ. & Σ. ΡΕ-Ι-ΣΗ 1982: 4.

2. Α. ΑΒΕΡΟΠΟΥΛΟΥ 1982: 10.

3. Ο «φουμιστός» είναι χορός του γάμου. Χορεύεται κυρίως στα χωριά Πηγάδια, Απέρι, Βολάδα, Όθος, Πυλές. Στον χορό συμμετέχουν συγγενείς του γαμπρού και της νύφης με αντικειμενικό σκοπό να «φουμίσουν» (= διαφημίσουν, εγκωμιάσουν) τους νεόνυμφους και το συγγενολόι των δύο οικογενειών. Χορεύεται με ρυθμό αργού βηματισμού. Βλ. περισσότερα γι' αυτόν Μ. ΜΑΝΤΙΝΑΟΣ 1956: 53-54· Μ. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ 1962: 2.

4. Ε. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗ 1982: 2.

Το ελληνικό έθιμο της ταφής του ξενιτεμένου στον τόπο που γεννήθηκε, περνάει και σ' αυτά τα μοιρολόγια:

*Σε νίκησε ο θάνατος μακριά στα ξένα μέρη
μα θα σε πάρει ο Φραγκιός, για να ταφείς στ' Απέρι.*

*Στ' Απέρι που γεννήθηκες κι έζησες τόσα χρόνια,
να σε σκεπάσει το ζεστό και πατρικό μας χώμα¹.*

.....

Στον καθημερινό τύπο διαβάζουμε τακτικά μικρά πεζά κείμενα με συγχαρητήριες ευχές συγγενών ή φίλων για αποφοίτους πανεπιστημιακών σχολών. Βασική ευχή η «καλή σταδιοδρομία» του νέου επιστήμονα. Παρόμοια ευχετήρια δημοσιεύονται σ' όλες σχεδόν τις τοπικές εφημερίδες στις σελίδες των κοινωνικών ειδήσεων. Το ίδιο συμβαίνει και στον καρπαθιακό τύπο.

Το ιδιάζον στον καρπαθιακό τύπο είναι οι ποιητικές σελίδες, ολόκληρες σειρές από μαντινάδες, που αφιερώνονται σε Καρπάθιους νέους, οι οποίοι απέκτησαν πρόσφατα πανεπιστημιακό πτυχίο ή πτυχίο ανώτερης σχολής (κάποτε γράφονται και για το απολυτήριο Γυμνασίου - Λυκείου). Τέτοια δίστιχα συντάσσονται από τους γονείς και συγγενείς των αποφοίτων με συναισθηματικό περιεχόμενο. Οι συντάκτες εύχονται πρώτα την καθιερωμένη «καλή σταδιοδρομία» και κατόπιν ένα καλό γάμο, αντάξιο του ονόματος των αποφοίτων. Μιλούν ακόμη για το γενεαλογικό δέντρο της οικογένειας και εκφράζονται ευχετικά για την πρόοδο του νέου στον επιστημονικό κλάδο που θα υπηρετήσει. Ένα παράδειγμα:

*Ακόνισέ το το μυαλό σήμερα Ευριπίδη,
μη τύχει τούτη τη φορά και χάσεις το παιχνίδι.*

*Γιατί δεν είναι εύκολο και πώς θε να μπορέσεις,
άνθρωπο που παινέματα δεν θέλει, να παινέσεις.*

*Αφού από καθηγητάς κάθε λογής και γένους,
χρυσόδετους και άφθονους επήρες τους επαίνους.*

*Επαίνους που θα γέμιζες ολόκληρο τσουβάλι,
το 'ξερα, δεν περιμένα, να μου το πούνε άλλοι.*

*Γι' αυτό και δεν ξαφνιάστηκα σαν μου 'ρθε το χαπάρι,
γιατί εσύ γεννήθηκες, Γιάγκο, μ' αυτή τη χάρη.*

*Κι ούτε πεντάρα έδωσα για το συχαρητίκι,
γιατί να κάμω άδικα κάποιον με χαρτζιλίκι;*

*Αφού τα τετραγωνικά εμέτρησα μυαλά σου
'πό τότε ακόμη που 'σουνά μέσα εις τα πανιά σου.*

*'Αριστα σου γεμίζανε κάθε φορά το πιάτο
από τη πρώτη τη μικρή μέχρι το δοκτοράτο.*

*'Όλου του κόσμου οι 'Άγιοι, Γιάγκο, να 'ναι μαζί σου
και να σε δουν ως πεθυμούν και θέλουν οι γονείς σου.*

*Εις την ωραία Κάρπαθο αποκαταστημένο,
αυτό που λαχταρώ κι εγώ κι όλο θα επιμένω¹.*

.....

Τα δίστιχα μπορούν να έχουν και άλλο ποικίλο περιεχόμενο, γενικού ενδιαφέροντος, αλλ' αυτό συμβαίνει σπανιότερα. Συνήθως με αυτά διατυπώνονται νοσταλγικές σκέψεις των ξενιτεμένων, εθιμικές και άλλες αναμνήσεις ή εκφράζονται ατομικές στάσεις για δημόσια θέματα, όπως, λογουχάρη, τα πρόσφατα δίστιχα που δημοσιεύτηκαν και σχετίζονται με το επίκαιρο θέμα της κατεδάφισης και ανακατασκευής της εκκλησίας στην πρωτεύουσα του νησιού, η οποία είναι αφιερωμένη στον Ευαγγελισμό της Θεοτόκου²:

1. Ε. ΚΑΠΕΤΑΝΑΚΗΣ 1978: 4.

2. Η εκκλησία αυτή, σχετικά μικρή σε χωρητικότητα, κτίστηκε πριν από 100 περίπου χρόνια και είναι η πολιούχος των Πηγαδίων (Καρπάθου). Από σεισμούς, αλλά και τη φθορά του χρόνου, παρουσίασε ορισμένες ρωγμές, που έκαναν προβληματική τη λειτουργία της χωρίς επισκευές. Το πρόβλημα αυτό, σε συνδυασμό με τη μικρή χωρητικότητα του ναού, οδήγησε την εκκλησιαστική επιτροπή, με τη συμπάρασταση μεγάλου μέρους των Πηγαδιωτών, στην απόφαση να κατεδαφιστεί η εκκλησία και με ιδιωτικές δαπάνες να κτιστεί καινούρια στην ίδια θέση. Στην απόφαση αυτή αντέδρασαν τοπικοί πολιτιστικοί σύλλογοι, οι οποίοι ενδιαφέρθηκαν για τη διατήρηση του παλιού ναού με την παράλληλη επισκευή του. Έτσι έκαναν παραστάσεις και ενέργειες στη Νομαρχία Δωδεκανήσου και το Υπουργείο Πολιτισμού με αποτέλεσμα η εκκλησία να θεωρηθεί διατηρητέο μνημείο και να μη μπορεί να κατεδαφιστεί. Αυτό προκάλεσε καινούριες αντιδράσεις που κατέληξαν σε μερική καταστροφή του ναού με βομβιστική ενέργεια τη νύχτα της 25. Φεβρουαρίου 1983. Οι δράστες έως τώρα παραμένουν άγνωστοι.

Τελευταία (29 Μαΐου 1983) ο Δήμος Καρπάθου διενήργησε δημοψήφισμα μεταξύ των

*Να γράψω θέλω σήμερα στον τύπο της Καρπάθου,
ένα πικρό παράπονο, όλοι για να το μάθουν(ν).*

*Να γράψω θέλω στο χαρτί τον πόνο τον δικό μου
για γεγονότα πρόσφατα που 'γιναν στο χωριό μου.*

*'Εμαθα η «Βαγγελίστρα» μας πως είναι κλειδωμένη
κι ότι μετσιμεντόλιθους την έχουν μπαλωμένη.*

*Η πολιούχος του χωριού κι η πρώτη μας κυρία,
πρόσφυγας εκατόνησε χωρίς την εκκλησία¹.*

.....

ΜΟΡΦΗ — ΓΕΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Τα δίστιχα (μαντινάδες και μοιρολόγια) που δημοσιεύονται στον καρπαθιακό τύπο, συντάσσονται στη μορφή του ιαμβικού δεκαπεντασύλλαβου στίχου, που κυριαρχεί στα κείμενα αυτά. Οι Καρπάθιοι είναι πολύ εξοικειωμένοι με τον στίχο και τη ρίμα εξαιτίας της μακροχρόνιας ποιητικής παράδοσης, αλλά και των επιδράσεων που δέχτηκαν από την αντίστοιχη παράδοση της γειτονικής Κρήτης².

Εκτός από τον δεκαπεντασύλλαβο έχουμε και μερικούς ιαμβικούς οξύτονους οκτασύλλαβους στίχους, που παρεισέφεραν στο σώμα των δεκαπεντασύλλαβων και υποδηλώνουν λόγιο συντάκτη³.

Οι Καρπάθιοι παρακολουθούν και διαβάζουν τακτικά τον τοπικό τύπο· γι' αυτό πολλές φορές αισθάνονται την ανάγκη να κάνουν ιδιαίτερη μνεία σ' αυτόν με τα γραπτά τους:

*α) Θα γράψουμε 'πού τα μακριά δυο λόγια πονεμένα,
να μπουν στην «Καρπαθιακή» τ' αδέλφι μας για σένα⁴.*

.....

δημοτών για την κατεδάφιση ή όχι του ναού. Αποτέλεσμα: ποσοστό 97% να ψηφίσει για την κατεδάφιση και την κατασκευή νέου ναού (βλ. «Καρπαθιακή», αρ. φ. 362-363, Απρίλιος - Μάιος 1983: 1).

Σήμερα οι θρησκευτικές ανάγκες των Πηγαδιωτών εξυπηρετούνται από τη δεύτερη εκκλησία των Αγ. Αποστόλων.

1. ΑΝΩΝΥΜΟΣ 1982: 2.

2. Πρβλ. Ε. ΦΡΑΓΚΑΚΗ 1950: 17-18· Α. ΠΑΠΑΜΙΧΑΗΛ 1969: 379-380· Μ.

ΑΛ. ΑΛΕΞΙΑΔΗΣ 1978: 196 και ανάπτυπο: 7.

3. Βλ. π.χ. Κ. & Ε. ΠΑΡΑΓΙΟΥ 1982: 6.

4. Κ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ 1983: 4.

β) *Κι εγώ στην «Καρπαθιακή» θα γράψω λίγα λόγια,
πίκορες, καημούς και βάσανα και μαύρα μοιρολόγια¹.*
.....

γ) *Με δάκρυα και στεναγμό και σπαραγμό μεγάλο,
μες της «Ολύμπου τη Φωνή» λίγες σειρές θα βάλω².*
.....

δ) *«Φωνή» μου, παραχώρησε και μένα μία στήλη,
στην Ιταλία δυο ευχές να στείλω του Βασίλη³.*
.....

ε) *Μέσα στην «Καρπαθιακή Ηχώ» θα γράψω το καμό μου,
γιατ' ήχασα 'πό τη ζωή το τρίτο αδελφό μου⁴.*
.....

Τέτοια εναρκτικά δίστιχα υπάρχουν πολλά και αποτελούν τα εισαγωγικά ενημερωτικά «προοίμια» του νέου ποιητικού είδους⁵.

Τα δίστιχα συχνά συνοδεύονται από φωτογραφίες των προσώπων, στα οποία αφιερώνονται. Η φωτογραφία (με τη γενική εθνογραφική σημασία της)⁶ χρησιμοποιείται ως μέσο προβολής ή ανάμνησης του προσώπου.

Ο συντάκτης των διστίχων είναι συνήθως ένας, αυτός που έχει το στιχουργικό τάλαντο, όπως άλλωστε συμβαίνει και στο δημοτικό τραγούδι⁷. Αν τα πρόσωπα που υπογράφουν είναι πολλές φορές περισσότερα από ένα, αυτό δεν σημαίνει σίγουρα και συνεργασία στη στιχουργία⁸, αλλά δεν παύει να είναι και μια σημαντική μαρτυρία συλλογικότητας.

Οι μαντινάδες και τα μοιρολόγια, όπως είναι φυσικό, δημοσιεύονται χωρίς μουσική, αλλά προσαρμόζονται εύκολα, λόγω του δεκαπεντασύλλαβου, στους ποικίλους καρπαθιακούς «σκοπούς»⁹.

1. Ε. ΟΡΦΑΝΟΥ 1982: 2.

2. Α. ΚΡΗΤΙΚΟΥ 1982: 11.

3. Κ. ΜΠΑΑΑΝΟΥ 1982: 4.

4. Σ. ΓΕΡΓΑΤΣΟΥΛΛΗ 1982: 6.

5. Τα «προοίμια» είναι επίσης γνωστά και στο δημοτικό τραγούδι. Για το θέμα αυτό των «εισαγωγών» ή «προοιμίων» των ελληνικών δημοτικών τραγουδιών βλ. Δ. ΛΟΥΚΑΤΟΣ 1972: 265-278, όπου και βιβλιογραφία.

6. Πρβλ. Δ. ΛΟΥΚΑΤΟΣ 1968: 6.

7. Ν. Γ. ΠΟΛΙΤΗΣ 1915-16: 493.

8. Κάποτε ωστόσο δεν αποκλείεται και συνεργασία δύο-τριών προσώπων.

9. Στην Κάρπαθο έχουν καταγραφεί πάνω από εβδομήντα «σκοποί», που εκτελούνται με τα παραδοσιακά όργανα του νησιού λύρα, τσαμπούνα (άσκαυλο), βιολί και λαούτο. Κάθε

Η δημοτικότητα των κειμένων είναι πολύ μεγάλη και αυτό φαίνεται από το πλήθος που δημοσιεύονται, αλλά και από το ενδιαφέρον των πλατύτερων στρωμάτων του καρπαθιακού λαού να τα διαβάσει, μόλις κυκλοφορήσουν οι εφημερίδες. Από τους συντελεστές της δημοτικότητας είναι πιθανώς και ο δεκαπεντασύλλαβος με την ομοιοκαταληξία, που εξασφαλίζουν αξιοσημείωτη έλξη στα δίστιχα¹.

Εκείνο όμως που εντυπωσιάζει πιο πολύ κάθε φορά είναι η θεματική πρωτοτυπία τους, χαρακτηριστικό γνώρισμα άλλωστε και όλων γενικά των διστίχων της Καρπάθου². Τα δίστιχα του καρπαθιακού τύπου συντάσσονται με την κατάλληλη ευρηματικότητα και προσαρμόζονται ανάλογα στη χαρούμενη ή θλιβερή περίπτωση.

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ

Οι μαντινάδες και τα μοιρολόγια των καρπαθιακών εφημερίδων είναι σιχουργικές εκφράσεις έντονης συγκινησιακής ζωής, που παίζουν ένα ιδιάζοντα ρόλο στις μικροκοινωνίες των χωριών και πέρα απ' αυτές, στα μέρη που ζουν Καρπάθιοι. Η τακτική δημοσίευσή τους κάθε μήνα κάνει ευρύτερα γνωστά³ γεγονότα της κοινωνικής ζωής των Καρπαθίων που κατοικούν μόνιμα στο νησί, στην υπόλοιπη Ελλάδα ή στο εξωτερικό. Τα γεγονότα αυτά, επειδή δίνονται στη μορφή της εκφραστικής μαντινάδας ή του λυρικού μοιρολογιού, συγκινούν τους Καρπαθίους που τα δέχονται ως κοινωνικά μηνύματα των συμπατριωτών τους.

Στα κείμενα διακρίνεται καθαρά μια τάση δημοσιογραφικής προβολής προσώπων και γεγονότων. Σ' αυτά εξαίρονται προτερήματα ατόμων και οικογενειών, που υπογραμμίζονται πιο πολύ με τον ποιητικό δεκαπεντασύλλαβο. Ταυτόχρονα προβάλλονται και οι συντάκτες των διστίχων, αφού όλα υπογράφονται.

Η δημοσίευση συγχαρητήριων κυρίως μαντινάδων, που σχετίζονται με ευχάριστα γεγονότα της κοινωνικής ζωής, είναι άριστος τρόπος επικοινωνίας

«σκοπός» έχει και το όνομά του. Βλ. σχετικά S. BAUD - BOVY 1938: 225 κ.ε. R. BRANDL 1977: 53-54· Μ. ΑΛ. ΑΛΕΞΙΑΔΗΣ 1978: 199 και ανάτυπο: 10. Για τα λαϊκά μουσικά όργανα του νησιού βλ. Μ. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ 1981.

1. Ο Κ. Ρωμαίος, σε σχετική μελέτη του, διαπιστώνει για τα δίστιχα γενικά πως είναι ποιητικά σχήματα που ασκούν γοητεία στον λαό και αποκτούν δημοτικότητα, όταν αποτελούνται κυρίως από δεκαπεντασύλλαβους στίχους. Βλ. Κ. ΡΩΜΑΙΟΣ 1980²: 397 και Κ. ΡΩΜΑΙΟΣ 1979: 102.

2. Πρβλ. Κ. ΡΩΜΑΙΟΣ 1953: 280 και Κ. ΡΩΜΑΙΟΣ 1980²: 192.

3. Οι καρπαθιακές εφημερίδες κυκλοφορούν σε όλα τα μέρη του κόσμου, όπου υπάρχουν Καρπάθιοι.

με τους ξενιτεμένους Καρπάθιους και αντίστροφα¹. Ο στενός συγγενής (ή φίλος), υπό την επήρεια ενός περιστατικού που συνέβη μακριά του, θέλει να εκφράσει δημόσια τη συμμετοχή του στη ζωή της ομάδας, επιλέγοντας γι' αυτό τον σκοπό την παραδοσιακή ποιητική μορφή του νησιού του. Ενεργεί δηλαδή ως οργανικό μέλος της κοινότητας. Προηγουμένως μπορεί να έχει στείλει συγχαρητήριο γράμμα με πολλές αυτοσχέδιες μαντινάδες², αλλά και η δημοσίευση αποτελεί αναγκαίο συμπλήρωμα δημόσιας έκφρασης μέσω του τύπου.

Πολλές φορές τα δίστιχα εκτείνονται σε μια ή και δύο ολόκληρες στήλες των εφημερίδων³. Η έκταση αυτή αποκαλύπτει τη στενή σχέση του συντάκτη με το πρόσωπο, στο οποίο αφιερώνονται και, κυρίως, τη στιχουργική ευχέρεια.

Οι συγχαρητήριες μαντινάδες που δημοσιεύονται, σφυρηλατούν τις συγγενικές και φιλικές σχέσεις μεταξύ των ατόμων, ενώ τα μοιρολόγια εξωτερικεύουν τη συναισθηματική συμμετοχή στον θάνατο οικείων προσώπων και αποτελούν εκπλήρωση οφειλόμενου χρέους τιμής και μνήμης προς αυτά, χωρίς να αποκλείουμε και την αναζήτηση της δημόσιας συμμετοχής και κοινωνικής προβολής με την παρουσίασή τους στον τύπο.

Τα δίστιχα με διάφορο περιεχόμενο εκφράζουν κοινούς προβληματισμούς για θέματα τοπικού ενδιαφέροντος, «φιλοσοφικούς» στοχασμούς και νοσταλγικές αναμνήσεις της παλαιότερης προπάντων ζωής των Καρπαθίων.

ΣΗΜΑΣΙΑ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Οι μαντινάδες και τα μοιρολόγια της Καρπάθου είναι ενδιαφέροντα κείμενα σύγχρονης λαϊκής δημιουργίας⁴, που εμπνέονται από ποικίλα γεγονότα και θέματα. Τα κείμενα αυτά, απόρροια ποιητικής ευαισθησίας και μιας εθισμένης ποιητικής πράξης σε κοινοτικό επίπεδο, στην οποία συμμετέχουν όλες οι κοινωνικές τάξεις, έχουν πολλαπλή λαογραφική σημασία.

Αποτελούν αξιόλογες πηγές πληροφόρησης για τη σύγχρονη ζωή της Καρπάθου, προπάντων στις εκδηλώσεις εκείνες που συνεχίζουν κάποια παράδοση.

1. Βλ. Μ. Γ. ΜΕΡΑΚΛΗΣ 1973: 39-40· πρβλ. Μ. ΑΛ. ΑΛΒΕΙΑΔΗΣ 1975: 9.

2. Είναι άλλωστε γνωστό πως στην Κάρπαθο γράφονται και ολόκληρα έμμετρα γράμματα, που απευθύνονται στους ξενιτεμένους του νησιού (και αντίστροφα). Βλ. Μ. Γ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ - ΝΟΥΑΡΟΣ 1932 και 1969²: 55· R. DAWKINS 1933: 111-112· Κ. ΣΕΒΔΑΛΗΣ 1980: 19· πρβλ. Δ. ΛΟΥΚΑΤΟΣ [1984].

Ο ίδιος διατηρώ στο αρχείο μου έναν αριθμό τέτοιων επιστολών (παλαιών και νέων) με απώτερη επιδίωξη την έκδοση και μελέτη τους.

3. Βλ. παραδείγματα: Ε. ΚΑΡΑΓΕΩΡΓΙΟΥ 1976: 4· Ε. ΜΟΣΧΟΝΑ - ΒΑΣΙΛΑΚΗ 1978: 4· Γ. & Φ. ΚΑΤΩΓΥΡΙΤΗ 1978: 3· Φ. ΑΛΒΕΙΑΔΗ 1979: 4· Σ. ΔΗΜΑΡΧΟΥ 1980: 4.

4. Τα πιο πολλά δίστιχα γράφονται στην τοπική (ιδιωματική) γλώσσα με αποτέλεσμα συνεχώς να αποθησαυρίζονται (ή και να πλάθονται) καινούριες λέξεις στο ήδη πλούσιο

Αλλά και καθαρά σύγχρονη πληροφόρηση γίνεται. Όπως ήδη αναφέρθηκε, πολλές σειρές διστίχων σχολιάζουν ποικίλα γεγονότα τοπικού ενδιαφέροντος ή εκφράζουν προσωπικές απόψεις του συντάκτη τους για γενικότερα ζητήματα (νοσταλγικές σκέψεις ξενιτεμένων, αναμνήσεις της παλιάς καθημερινής και εθιμικής ζωής, αναφορές τοπικών προβλημάτων, «φιλοσοφικοί» στοχασμοί κ.λπ.). Τέτοια κείμενα τείνουν να διαμορφώσουν και στην Κάρπαθο ένα είδος ερασιτεχνών λαϊκών ποιητάρηδων¹, ανάλογων προς τους γνωστούς ποιητάρηδες της Κρήτης² και της Κύπρου³.

καρπαθακό λεξιλόγιο. (Για τα καρπαθαικά ιδιώματα και τον λεκτικό πλούτο βλ. Κ. ΜΗΝΑΣ 1970· Μ. Γ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ - ΝΟΥΑΡΟΣ 1972Α). Αναφέρω δύο παραδείγματα:

α) *Να κλάψω θέλω θλιβερά σήμερα στα σαράντα,
το πιο μικρό μας αδελφό χάσαμε για πάντα.*

*Και δεν εφάνεις πουθενά, Γιώργη, να νορέψεις (= αναζητήσεις)
να φάεις με το Ντίνο μας εμάι (=μαζί) να δουλέψεις.*

.....
(βλ. Κ. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΑΚΗΣ 1982: 3)

β) *Τραγουδιστή και γλεντιστή κι όμορφη παιγιόστη (=οργανοπαίχτη).
έλωσε μες τη μαύρη γη η όμορφή σου νιόστη.*

*Αν θέλεις πάρε άδεια, Κοσμά, να επιστρέψεις,
γιατ' εί' τα σπίτια μισερά να τα 'ποξετελέψεις (=αποτελειώσεις)*
(βλ. Α. ΜΠΕΡΤΟΥ 1982: 9)

Άλλοτε πάλι τα διστίχα χαρακτηρίζονται από λογιολατρισμούς, όπως:

α) *Οσάκις ανταμώναμε για τον γιατρό μιλούσες
κι αν τόσα χρόνια πέρασαν σαν χθες τον εθρηνούσες.*

.....
(βλ. Φ. ΒΑΡΔΑΟΥΛΗ 1982: 3)

β) *Μάθαμε μεγαλοπρεπώς έγινε η ταφή της
και ελαφριά σαν πούπουλο να είναι η ψυχή της.*

.....
(βλ. Φ. & Π. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΟΥ 1982: 4)

Έτσι και η Γλωσσολογία κερδίζει από τα διστίχα αυτά, γιατί βρίσκει πολλές λέξεις στην παραδοσιακή μορφή τους, χρήσιμες σε διαχρονικές θεωρήσεις λέξεων.

Για τις σχέσεις Λαογραφίας και Γλωσσολογίας πρβλ. W. BASCOM 1965: 26 και Δ. ΔΟΥΚΑΤΟ 1977: 282.

1. Ήδη έχουν κυκλοφορήσει ορισμένες συλλογές με μαντινάδες Καρπαθίων «ποιητών», όπως λέγονται στο νησί αυτοί που διαθέτουν στιχουργικό ταλέντο και μεγάλη παραγωγή μαντινάδων. Οι «ποιητές» ασχολούνται στις συλλογές τους με καρπαθαικά και άλλα θέματα. Βλ. σχετικά Μ. ΚΟΥΜΟΥΤΣΟΥ 1960· Β. ΠΥΛΙΑΡΗΣ 1969· Γ. ΡΕΪΣΗΣ 1975· Κ. ΧΑΨΗΣ 1976· Ν. ΠΑΠΑΜΙΧΑΗΛ 1977.

Για το ενδιαφέρον θέμα των Καρπαθίων «ποιητών» ετοιμάζω σχετική εργασία.

2. Για τους «κριμαδόρους» της Κρήτης βλ. Δ. ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΣ 1953-54: 374-400· Γ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΗΣ 1972: 189 κ.ε.· Ε. ΚΑΨΩΜΕΝΟΣ 1979: 16 κ.ε., 72.

3. Για τους Κύπριους «ποιητάρηδες» βλ. Σ. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ 1915-16: 650-651· Χ.

Όλα τα δίστιχα αποτελούν αξιόλογες πηγές μελέτης της πολιτιστικής πορείας του νησιού· ειδικότερα οι ευχετήριες μαντινάδες συντελούν στη σφυρηλάτηση των κοινωνικών σχέσεων μεταξύ των Καρπαθίων, επειδή η σύνταξη και παρουσίασή τους θεωρείται τιμητικό αφιέρωμα.

Το νέο λαϊκό ποιητικό είδος αναπτύχθηκε στον πάντα ζωντανό καρπαθιακό τύπο, που είναι ο «βιότοπος» του. Με αυτό διαπιστώνεται η συνέχεια και προπάντων η ανανέωση της πλούσιας παραδοσιακής ποίησης της Καρπάθου¹ (δημοτικό τραγούδι, ερωτικά και σατιρικά δίστιχα, αυτοσχέδιες μαντινάδες σε όλες τις κοινωνικές και γιορταστικές εκδηλώσεις).

Η συγκεντρωτική και ταξινομημένη αναδημοσίευση των διστίχων από τις εφημερίδες σε ιδιαίτερους τόμους είναι αναγκαίο έργο για μια ολοκληρωμένη επιστημονική μελέτη, αλλά και για τη μνημειακή διατήρησή τους. Το έργο αυτό θα μπορούσαν να αναλάβουν ο Σύλλογος των Απανταχού Καρπαθίων, η Εταιρεία Καρπαθιακών Μελετών και οι άλλες τοπικές οργανώσεις με τη βοήθεια ειδικών επιστημόνων.

Το θέμα δεν εξαντλείται ασφαλώς με την εργασία αυτή, η οποία απλώς είχε ως στόχο να δώσει το γενικό περίγραμμα και να επισημάνει χαρακτηριστικά γνωρίσματά του. Η συστηματική προσέγγιση μπορεί να γίνει στα πλαίσια μιας ευρύτερης λαογραφικής μελέτης.

ΠΑΝΤΕΛΙΔΗΣ 1923: 115-120· Δ. ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΣ 1953-54: 374-400· Κ. ΓΙΑΓΚΟΥΛΛΗΣ 1965· Κ. ΓΙΑΓΚΟΥΛΛΗΣ 1976.

1. Πρβλ. και Π. ΚΑΜΗΛΑΚΗΣ 1979: 268.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Α. ΑΒΕΡΟΠΟΥΛΟΥ 1982 Αρχοντούλα ΑΒΕΡΟΠΟΥΛΟΥ, Στη μνήμη του αγαπημένου μου αδελφού Νικολάου Σκευοφύλακα. «Η Φωνή της Ολύμπου», αρ. φ. 186-188, Οκτώβριος—Δεκέμβριος 1982, σ. 10.
- Φ. ΑΛΕΞΙΑΔΗ 1979 Φωτεινή Αλ. ΑΛΕΞΙΑΔΗ, Στη μνήμη του συζύγου μου Αλέκου Μ. Αλεξιάδη. «Καρπαθιακή», αρ. φ. 311, Ιανουάριος 1979, σ. 4.
- Μ. ΑΛ. ΑΛΕΞΙΑΔΗΣ 1968 Μηνάς Αλ. ΑΛΕΞΙΑΔΗΣ, Κάρπαθος (ιστορικολαογραφικό άρθρο). Νέα Ελληνική Εγκυκλοπαιδεία, 15 (1968), σσ. 129-131.
- Μ. ΑΛ. ΑΛΕΞΙΑΔΗΣ 1975 Μηνάς Αλ. ΑΛΕΞΙΑΔΗΣ, Συμβολή στην έρευνα του καρπαθιακού δημοτικού τραγουδιού· ανέκδοτες παραλλαγές. Αθήνα 1975.
- Μ. ΑΛ. ΑΛΕΞΙΑΔΗΣ 1978 Μηνάς Αλ. ΑΛΕΞΙΑΔΗΣ, Η λαογραφική κληρονομιά της Καρπάθου. Δωδεκανησιακά Χρονικά, 4 (1978), σσ. 192-209 (και ανάτυπο, σσ. 1-20).
- ΑΝΩΝΥΜΟΣ 1982 ΑΝΩΝΥΜΟΣ, Η Βαγγελίστρα. «Καρπαθιακή», αρ. φ. 358, Δεκέμβριος 1982, σ. 2.
- Φ. ΒΑΡΔΑΟΥΛΗ 1982 Φαίη ΒΑΡΔΑΟΥΛΗ, Στη μνήμη της θείας μου Σοφίας Αλ. Λαδή. «Καρπαθιακή», αρ. φ. 353, Ιούλιος 1982, σ. 2.
- Ε. ΒΑΡΙΚΑ-ΜΟΣΚΟΒΗ 1967 Εύρη ΒΑΡΙΚΑ-ΜΟΣΚΟΒΗ, Για τα γενέθλια του Νικολάου Γ. Μαυρή, εγγονού του τέως Γεν. Διοικητού Δωδεκανήσου. «Η Φωνή της Κάσου», αρ. φ. 62-63, 31 Αυγούστου 1967, σ. 2.
- Ε. ΒΑΡΙΚΑ-ΜΟΣΚΟΒΗ 1976 Εύρη ΒΑΡΙΚΑ-ΜΟΣΚΟΒΗ, Η Κάρπαθος ζη με τις αιώνιες παραδόσεις της. Αθήνα 1976.
- Ε. ΒΑΡΙΚΑ-ΜΟΣΚΟΒΗ 1981 Εύρη ΒΑΡΙΚΑ-ΜΟΣΚΟΒΗ, Παραμύ-

θια και τραγούδια της πατρίδας μου Καρπάθου. Αθήνα 1981.

W. BASCOM 1965

William R. BASCOM, Folklore and Anthropology, στο βιβλίο *The Study of Folklore* (εκδοτική επιμέλεια Alan DUNDES), Prentice Hall, Inc., N. J. 1965, σσ. 25-33.

S. BAUD-BOVY 1935

S. BAUD-BOVY, Τραγούδια των Δωδεκανήσων, τόμ. Α'. Σύλλογος πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων, Ἐκδόσεις Μουσικοῦ Ἀπογραφικοῦ Ἀρχείου, Διεύθυνση Μέλπως Μερλιέ, Βιβλιοπωλεῖον Ι. Ν. Σιδέρη, Αθήνα 1935.

S. BAUD-BOVY 1936

Samuel BAUD-BOVY, La chanson populaire grecque du Dodécanèse, τόμ. I: Les textes. Société d' édition «Les belles lettres», Paris 1936.

S. BAUD-BOVY 1938

S. BAUD-BOVY, Chansons du Dodécanèse, tome second. Archives Musicales de Folklore: textes et travaux publiés sous la direction de Mme M. Merlier, Société d' édition «Les belles lettres», Paris 1938.

R. BEATON 1980

Roderick BEATON, Folk Poetry of Modern Greece. Cambridge University Press, Cambridge 1980.

A. BEPΓH 1976

Αγγελική BEPΓH, Ευχές στους γάμους του Νικήτα-Βάσως Κωνσταντινίδη. «Καρπαθιακή», αρ. φ. 279, Μάιος 1976, σ. 4.

G. BOERIO 1856²

Giuseppe BOERIO, Dizionario del dialetto Veneziano. Venezia 1856².

R. BRANDL 1974

Rudolf M. BRANDL, Quellenkritische, musiksoziologische und einige volkskundliche Anmerkungen zu den im Phonogrammarchiv der Österreichischen Akademie der Wissenschaften archivierten

Feldaufnahmen von der Insel Karpathos 1973. Sonderabdruck aus dem Anzeiger der phil.-hist. Klasse der Osterreichischen Akademie der Wissenschaften, 111 (1974), σσ. 144-183. (Österreichische Akademie Wissenschaften. Mitteilung der Phonogrammarchivs-Kommission, αρ. 86).

R. BRANDL 1977

Rudolf M. BRANDL, Quellenkritische Anmerkungen und Beobachtungen zur musikalischen Volkskunde der Insel Karpathos 1976. Sonderabdruck aus dem Anzeiger phil.-hist. Klasse der Osterreichischen Akademie der Wissenschaften, 114 (1977), σσ. 43-61. (Österreichischen Akademie der Wissenschaften. Mitteilung der Phonogrammarchivs - Kommission, αρ. 88).

Γ. ΧΑΛΚΙΑΣ 1980

Γεώργιος Α. ΧΑΛΚΙΑΣ, Μούσα Ολύμπου Καρπάθου. Αθήνα 1980.

Κ. ΧΑΛΚΙΑΣ 1983

Κωστής ΧΑΛΚΙΑΣ (και οικογένεια), Στην αείμνηστη θεία μας Μαρούκλα Γ. Πιπέρη. «Καρπαθιακή», αρ. φ. 362-363, Απρίλιος—Μάιος 1983, σ. 4.

Σ. ΧΑΜΕΖΙΑΝΟΥ 1963

Σοφία Εμμ. ΧΑΜΕΖΙΑΝΟΥ, Αφιερωμένο στη μνήμη του αγαπημένου μας θείου Νίκου Κατραμάδου. «Η Φωνή της Κάσου», αρ. φ. 16-17, 31 Οκτωβρίου 1963, σ. 2.

Κ. ΧΑΨΗΣ 1976

Κων/νος ΧΑΨΗΣ, Λαϊκά διστιχα. Έκδοση της εφημερίδος «Η Φωνή της Ολύμπου». Αθήνα 1976.

Γ. ΧΙΩΤΑΚΗΣ 1955-56

Γ. Α. ΧΙΩΤΑΚΗΣ, Ο γάμος στην Κάρπαθο. Αθηνά: Δελτίον Λυκείου Ελληνίδων Καρπάθου, 7 (1955-56), σσ. 16-22, 52.

Κ. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΑΚΗ 1982

Κυζούλα ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΑΚΗ, Στη μνήμη του αδελφού Γιώργη Χριστοδουλάκη. «Καρπαθιακή», αρ. φ. 353, Ιούλιος 1982, σ. 3.

- R. DAWKINS 1902-1903 R. M. DAWKINS, Notes from Karpathos. The Annual of the British School at Athens, 9 (1902-1903), σσ. 176-210.
- R. DAWKINS 1932 R. M. DAWKINS, Λαογραφικά Σύμμεικτα Καρπάθου. By M. G. Mikhailidis Nounaros. Vol. I. Pp. 400 with 32 illustrations, Athens 1932. The Journal of Hellenic Studies, 11 (1932), σσ. 335-336 (βιβλιοκρισία).
- R. DAWKINS 1933 R. M. DAWKINS, Letter-writing in Verse. The Journal of Hellenic Studies, 53 (1933), σσ. 111-112.
- Σ. ΔΗΜΑΡΧΟΥ 1980 Σοφία ΔΗΜΑΡΧΟΥ, Στη μνήμη του αγαπητού αδελφού Ηλία Γ. Λειβαδίτη από τα Σπώα. «Καρπαθιακή», αρ. φ. 334, Δεκέμβριος 1980, σ. 4.
- Κ. ΔΙΑΚΟΝΗ 1983 Κούλα Κ. ΔΙΑΚΟΝΗ, Στη μνήμη της αγαπημένης μας μητέρας Μαριγώς Διακονή. «Καρπαθιακή», αρ. φ. 360, Φεβρουάριος 1983, σ. 4.
- R. DORSON 1972A Richard M. DORSON (εκδοτική επιμέλεια), Folklore and Folklife: An Introduction. Chicago University Press, Chicago and London 1972.
- R. DORSON 1972B Richard M. DORSON, Folklore: Selected Essays. Indiana University Press, Bloomington - London 1972.
- Ε. ΦΑΣΟΥΛΕΤΟΥ 1982 Ευδοξία Φ. ΦΑΣΟΥΛΕΤΟΥ, Στη μνήμη του αγαπημένου μου πατέρα - πεθερού Νικολάου Φ. Φασουλέτου. «Καρπαθιακή», αρ. φ. 353, Ιούλιος 1982, σ. 3.
- Ε. ΦΡΑΓΚΑΚΗ 1950 Ε. Κ. ΦΡΑΓΚΑΚΗ, Η Λαογραφία και η επίδραση της Κρήτης στα λαογραφικά της Δωδεκανήσου. Κρητική Εστία, τεύχ. 13 (Απρίλιος 1950), σσ. 17-18.

- Γ. ΦΩΚΑΣ 1957   Γιάννης ΦΩΚΑΣ, Στον πρωτογίό μου Φωκά [μοιρολόγια]. Αθηνά: Δελτίον Λυκείου Ελληνίδων Καρπάθου, 11 (1957), σ. 12.
- Σ. ΓΕΡΓΑΤΣΟΥΛΛΗ 1982   Σεβαστή Ι. ΓΕΡΓΑΤΣΟΥΛΛΗ, Στη μνήμη του αδελφού μου Ιωάννη Β. Σκούλλου. «Καρπαθιακή Ηχώ», αρ. φ. 191, Ιούνιος 1982, σ. 6.
- Γ. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ 1957   Γ. Μ. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ, Στο θάνατο του Γιώργου Χαροκόπου. Αθηνά: Δελτίον του Λυκείου Ελληνίδων Καρπάθου, 10 (1957), σσ. 11-12.
- Μ. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ 1962   Μηνάς Γ. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ, Ο φουμιστός. «Καρπαθιακή», αρ. φ. 123, 1962, σ. 2.
- Μ. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ 1981   Μηνάς Γ. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ, Τα λαϊκά μουσικά όργανα της Καρπάθου. Πειραιάς 1981.
- Ε. & Χ. ΓΕΩΡΓΙΑΔΟΥ 1958   Ελευθέριος και Χρυσούλα ΓΕΩΡΓΙΑΔΟΥ, Στην αξέχαστη και αγαπημένη μας Ελένη Α. Χαζανδρά. Αθηνά: Δελτίον Λυκείου Ελληνίδων Καρπάθου, 14 (1958), σ. 6.
- Γ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ 1958   Γεώργ. Μ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ, Καρπαθιακά, τόμ. Α'. Πειραιεύς 1958.
- Κ. ΓΙΑΓΚΟΥΛΛΗΣ 1965   Κων. Γ. ΓΙΑΓΚΟΥΛΛΗΣ, Κύπριοι ποιητάρηδες: Μελέτη. Λευκωσία 1965.
- Κ. ΓΙΑΓΚΟΥΛΛΗΣ 1976   Κωνσταντίνος Γ. ΓΙΑΓΚΟΥΛΛΗΣ, Οι ποιητάρηδες της Κύπρου: Προλεγόμενα - Βιο, βιβλιογραφία (1936-1976), διδακτορική διατριβή. Θεσσαλονίκη 1976 (πολυγραφημένη έκδοση).
- Κ. GOLDSTEIN 1964   Kenneth S. GOLDSTEIN, A Guide for Field Workers in Folklore. Preface by Hamish Henderson. Folklore Associates, Inc., Hatboro, Pennsylvania, Herbert Jenkins, London 1964.

Σ. ΗΜΕΛΛΟΣ 1974

Στέφ. Δ. ΗΜΕΛΛΟΣ, Παρατηρήσεις ἐξ ἐπιτοπίου ἐρεύνης εἰς τὸν λαϊκὸν πολιτισμὸν τῶν Κυκλάδων. Ἀθῆναι 1974.

Μ. ΙΩΑΝΝΙΔΟΥ - ΜΠΑΡΜΠΑΡΙΓΟΥ 1963

Μ. ΙΩΑΝΝΙΔΟΥ-ΜΠΑΡΜΠΑΡΙΓΟΥ, Νεώτερες μορφές δημοτικῶν τραγουδιῶν στὴν Κάρπαθο. Δωδεκανησιακὸν Ἀρχεῖον, 4 (1963), σσ. 94-101.

Α. Κ. 1983

Α. Κ., Στὴ μνήμη τοῦ Κων/νοῦ Μαυράκη: πρώτου πλοηγού τῆς διώρυγας τοῦ Παναμά, ἀπὸ τὴν Κάσο. «Ὁ Κασιώτης», αρ. φ. 42, Σεπτέμβρης 1983, σ. 2.

Ε. ΚΑΚΟΜΑΝΩΛΗΣ 1966

Εμμ. Γ. ΚΑΚΟΜΑΝΩΛΗΣ, Στὸν γάμο τῆς ανεψιάς μου Ειρήνης Στρατιώτη. «Ἡ Φωνὴ τῆς Κάσου», αρ. φ. 48-49, Ιουνίου 1966, σ. 4.

Ε. ΚΑΛΑΒΡΕΖΟΥ 1983

Ειρήνη ΚΑΛΑΒΡΕΖΟΥ, Στὴ μνήμη τῆς Φωτ. Ι. Καλλιοντζή. «Ὁ Κασιώτης», αρ. φ. 37, Μάρτης 1983, σ. 2.

Π. ΚΑΜΗΑΚΗΣ 1979

Παναγ. Ι. ΚΑΜΗΑΚΗΣ, Λαογραφική και γλωσσική βιβλιογραφία Καρπάθου και Κάσου τῶν Δωδεκανήσων. Καρπαθιακά Μελέται, 1 (1979), σσ. 267-367.

Π. ΚΑΜΗΛΑΚΗΣ 1983

Παναγιώτης Ι. ΚΑΜΗΛΑΚΗΣ, Βιβλιογραφία τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας τῶν ἐτῶν 1921-1938: Συμπλήρωμα. Ἀνάπτυο ἀπὸ τὴν Ἐπετηρίδα τοῦ Κέντρου Ἐρεύνης Ἑλληνικῆς Λαογραφίας, 25 (1983), σσ. 303-650.

Ε. ΚΑΠΕΤΑΝΑΚΗΣ 1978

Ευριπίδης Ι. ΚΑΠΕΤΑΝΑΚΗΣ, Ευχές στὸν Γιάγκο Καπετανάκη, ἀποφοιτήσαντα ἀπὸ τὸ περίφημο Πολυτεχνεῖο Μ. Ι. Τ. τῆς Βοστώνης. «Καρπαθιακή», αρ. φ. 299, Ιανουάριος 1978, σ. 4.

Ε. ΚΑΡΑΓΕΩΡΓΙΟΥ 1976

Ειρήνη ΚΑΡΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, Στὴ μνήμη τῆς μητέρας μου Καλλιόπης Γρηγοριάδου. «Καρπαθιακή», αρ. φ. 279, Μάιος 1976, σ. 4.

- πρ. ΚΑΡΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ 1956   πρεσβυτέρα ΚΑΡΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ, Στους γάμους του Νικολάου Β. Χαλκιά και της Μαριγούλας Γ. Καραδημητρίου. Αθηνά: Δελτίον Λυκείου Ελληνίδων Καρπάθου, 7 (1956), σ. 47.
- Α. ΚΑΡΑΜΠΕΣΙΝΗ 1983   'Αννα ΚΑΡΑΜΠΕΣΙΝΗ, Στη μνήμη της αγαπημένης μας αδελφής Ειρήνης Σαρρή. «Ο Ελληνισμός της Αμερικής (τ. Δωδεκάνησος), αρ. φ. 163, Σεπτέμβριος 1983, σ. 6.
- Σ. ΚΑΡΑΣ 1979   Σίμων Ι. ΚΑΡΑΣ, Η Κάρπαθος και τα τραγούδια της. Καρπαθιακαί Μελέται, 1 (1979), σσ. 99-118.
- Γ. & Φ. ΚΑΤΩΓΥΡΙΤΗ 1978   Γιάγκος και Φανή ΚΑΤΩΓΥΡΙΤΗ, Στα «σαράντα» του αγαπημένου μας πατέρα Χρόνη - Χαρίδημου Διακομιχάλη. «Καρπαθιακή», αρ. φ. 309, Νοέμβριος 1978, σ. 3.
- Γ. & Φ. ΚΑΤΩΓΥΡΙΤΟΥ 1978   Γιάγκος και Φανή ΚΑΤΩΓΥΡΙΤΟΥ, Στον αγαπημένο μας πατέρα και παππού. Καρπαθιακή Ηχώ», αρ. φ. 148, Νοέμβριος 1978, σ. 5.
- Ε. ΚΑΨΩΜΕΝΟΣ 1979   Ερατοσθένης Γ. ΚΑΨΩΜΕΝΟΣ, Το σύγχρονο κρητικό ιστορικό τραγούδι: Η δομή και η ιδεολογία του. Εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα 1979.
- Κ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ 1983   Κώστας ΚΟΚΚΙΝΟΣ (κ.α.), Αφιερώνεται στη μνήμη του αγαπημένου μας αδελφού Φραγκίσκου Κόκκινου. «Καρπαθιακή», αρ. φ. 362-363, Απρίλιος - Μάιος 1983, σ. 4.
- Μ. ΚΟΥΜΟΥΤΣΟΥ 1960   Μαριγώ ΚΟΥΜΟΥΤΣΟΥ, Η Παναγία των Μενετών. Κάρπαθος 1960.
- Α. ΚΡΗΤΙΚΟΥ 1982   Ανθούλα ΚΡΗΤΙΚΟΥ, Στη μνήμη του πολυαγαπημένου μας αδελφού και γιού Γιώργου Ν. Κρητικού. «Η Φωνή της Ολύμπου», αρ. φ. 186-188, Οκτώβριος - Δεκέμβριος 1982, σ. 11.

Σ. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ 1915-16

Στίλπων Π. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ Οι ποιη-
τάρηδες της Κύπρου. Λαογραφία, 5(1915-
16), σσ. 650-651.

Σ. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ 1934-37

Σ[τίλπων] Π. Κ[ΥΡΙΑΚΙΔΗΣ], Μιχα-
ηλίδου-Νουάρου Μ. Γ., Λαογραφικά Σύμ-
μεικτα Καρπάθου. Μετά εικόνων. Τόμ. Α',
'Αθήναι 1932, 8ον, σ. 400. Τόμ. Β', 'Αθήναι
1934, 8ον, σ. 511. Λαογραφία, 11(1934-37),
σσ. 298-301 (βιβλιοκρισία).

Θ. ΛΑΓΩΝΙΚΟΣ 1981

Θεόφιλος ΛΑΓΩΝΙΚΟΣ, Ευχές από τον
παππού στον εγγονό. «Καρπαθιακή Ηχώ»,
αρ. φ. 174, Ιανουάριος 1981, σ. 4.

Μ. ΛΑΜΠΡΟΥ 1959

Μαρία Α. ΛΑΜΠΡΟΥ, Αριστείδης Ν.
Νικολαΐδης (μοιρολογία). Αθηνά: Δελτίον
Λυκείου Ελληνίδων Καρπάθου, 19(1959), σ.
13.

Μ. ΛΙΟΥΔΑΚΙ 1971²

Μαρία ΛΙΟΥΔΑΚΙ, Μαντινάδες της Κρή-
της. Εκδοτικός Οίκος «Γνώσεις», Αθήνα
1971².

Δ. ΛΟΥΚΑΤΟΣ 1968

Δημ. Σ. ΛΟΥΚΑΤΟΣ, Λαογραφία — Ε-
θνογραφία: Στοιχεία διδασκαλίας και από-
ψεις από τον εναρκτήριο λόγο της έδρας του.
Ιωάννινα 1968.

Δ. ΛΟΥΚΑΤΟΣ 1972

Δημ. Σ. ΛΟΥΚΑΤΟΣ, Προοίμια και ε-
ναρκτικές συγγένειες των δημοτικών τρα-
γουδιών. Η σημασία των ευρητηρίων «In-
cipit». Δωδώνη: Επιστ. Επετηρίδα Φιλο-
σοφικής Σχολής Πανεπιστημίου Ιωαννίνων,
1(1972), σσ. 265-278.

Δ. ΛΟΥΚΑΤΟΣ 1977

Δημ. Σ. ΛΟΥΚΑΤΟΣ, Εισαγωγή στην
Ελληνική Λαογραφία. Μορφωτικό Ίδρυμα
Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 1977 (και 1978²).

Δ. ΛΟΥΚΑΤΟΣ [1984]

Δημ. Σ. ΛΟΥΚΑΤΟΣ, Η έμμετρη επι-
στολογραφία των Δωδεκανησίων και η στι-
χουργική έμμεσότητα του συναισθηματικού
λόγου. Υπό δημοσίευση στο πανηγυρικό

- «Λεύκωμα του Δωδεκανησιακού Συλλόγου Καναδά «Ο Κολοσσός», Καναδάς [1984].
- Ε. ΛΥΡΙΣΤΑΚΗΣ 1969 Εμμ. ΛΥΡΙΣΤΑΚΗΣ (οικογενειακώς), Αφιερωμένα στα «επτά» του αγαπημένου μας ανηψιού Ιωάννου Ν. Παχούντη. «Καρπαθιακή», αρ. φ. 201-202, Σεπτέμβριος — Οκτώβριος 1969, σ. 4.
- Η. ΛΥΤΟΣ 1969 Ηλίας Μ. ΛΥΤΟΣ, Στὸ ἀνηψάκι μου Χρῆστο Ἴω. Ζαβόλα, ἐκ Βωλάδος, ἀφιερώνω τὰ κάτωθι ἐπὶ τῆ βαπτίσει του, μὲ ἀνάδοχον τὴν ἐκλεκτὴν νέα Ἄννα Ἴω. Βέργη. «Καρπαθιακή», αρ. φ. 201-202, Σεπτέμβριος — Οκτώβριος 1969, σ. 4.
- Μ. & Σ. ΜΑΛΑΓΑΡΔΗ 1957 Μαριγώ και Σοφία ΜΑΛΑΓΑΡΔΗ, Στον αγαπημένο και αλησμόνητο γαμπρό μας Νικόλα Α. Ασλανίδη. Αθηνά: Δελτίον Λυκείου Ελληνίδων Καρπάθου, 11(1957), σσ. 12-14.
- Μ. ΜΑΝΤΙΝΑΟΣ 1956 Μιλτιάδης ΜΑΝΤΙΝΑΟΣ, Ο φουμιστός. Αθηνά: Δελτίον Λυκείου Ελληνίδων Καρπάθου, 7(1956), σσ. 53-54.
- Ε. ΜΑΝΩΛΑΚΑΚΗΣ 1896 Εμμ. ΜΑΝΩΛΑΚΑΚΗΣ, Καρπαθιακά. Ἐν Ἀθήναις 1896.
- Γ. ΜΕΓΑΣ & Δ. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ 1957 Γ. Α. ΜΕΓΑΣ και Δ. Β. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ, Βιβλιογραφία τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας τῶν ἐτῶν 1948-1953. Ἀνάτυπον ἐκ τῆς Ἐπετηρίδος τοῦ Λαογραφικοῦ Ἄρχείου, 8(1957), σσ. 169-322.
- Μ. Γ. ΜΕΡΑΚΛΗΣ 1973 Μ. Γ. ΜΕΡΑΚΛΗΣ, Ο σύγχρονος ελληνικός λαϊκός πολιτισμός. Καλλιτεχνικό καὶ πνευματικὸ Κέντρο «Ἔρα», Αθήνα 1973.
- Κ. ΜΗΝΑΣ 1970 Κων. ΜΗΝΑΣ, Τα ιδιώματα της Καρπάθου. Αθήνα 1970.
- Κ. ΜΙΑΟΥΛΗ 1982 Κατίνα Θ. ΜΙΑΟΥΛΗ, Στην αγαπημένη μου μάνα (μοιρολόγια). «Ο Κασιώτης», αρ. φ. 34, Δεκέμβρης 1982, σ. 2.

- E. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗ 1982 Ευδοξία ΜΙΧΑΗΛΙΔΗ (κ.α.), Στη μνήμη Μιχ. Μιχαηλίδη. «Καρπαθιακή Ηχώ», αρ. φ. 197, Δεκέμβριος 1982, σ. 2.
- M. Γ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ 1913 M. Γ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ, Καρπαθιακά δημοτικά άσματα. 'Αθήναι 1913.
- M. Γ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ — ΝΟΥΑΡΟΣ 1926 M. Γ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ — ΝΟΥΑΡΟΣ, Νομικά έθιμα τής Καρπάθου και τής λοιπής Δωδεκανήσου. 'Εν 'Αθήναις 1926.
- M. Γ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ — ΝΟΥΑΡΟΣ 1928 M. Γ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ — ΝΟΥΑΡΟΣ, Δημοτικά τραγούδια Καρπάθου. 'Αθήναι 1928.
- M. Γ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ — ΝΟΥΑΡΟΣ 1932 M. Γ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ — ΝΟΥΑΡΟΣ, Λαογραφικά Σύμμεικτα Καρπάθου, τόμ. Α', 'Αθήναι 1932 (και 1969^a).
- M. Γ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ — ΝΟΥΑΡΟΣ 1956-57 M. Γ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ — ΝΟΥΑΡΟΣ, Ποικίλα λαογραφικά της Καρπάθου. Λαογραφία, 16 (1956-57), σσ. 105-144.
- M. Γ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ — ΝΟΥΑΡΟΣ 1972A M. Γ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ — ΝΟΥΑΡΟΣ, Λεξικόν τής καρπαθιακής διαλέκτου. 'Αθήναι 1972.
- M. Γ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ — ΝΟΥΑΡΟΣ 1972B M. Γ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ — ΝΟΥΑΡΟΣ, Τò κληρονομικόν έθιμον τών κανακάρηδων έν Δωδεκανήσω. Λαογραφία, 28 (1972), σσ. 161-174.
- E. ΜΙΧΑΛΑΚΗ 1964 Ευαγγελία Δ. ΜΙΧΑΛΑΚΗ, Στη μνήμη Νικ. Ασλάνη ή Χατζημηγνά. «Η Φωνή της Κάσου», αρ. φ. 22, Μάρτιος 1964, σ. 3.
- E. ΜΟΣΧΟΝΑ — ΒΑΣΙΛΑΛΑΚΗ 1978 Ευδοξία ΜΟΣΧΟΝΑ - ΒΑΣΙΛΑΚΗ, Στη μνήμη του αδελφού μου Βάσου Βασιλάκη. «Καρπαθιακή Ηχώ», αρ. φ. 138, Ιανουάριος 1978, σ. 4.
- K. ΜΠΑΛΑΝΟΥ 1982 Καλλιόπη Μ. ΜΠΑΛΑΝΟΥ, Στον αγαπημένο μου ανεψιό Βασίλειο Αντ. Πρωτόπαπα. «Η Φωνή της Ολύμπου», αρ. φ. 186-188, Οκτώβριος-Δεκέμβριος 1982, σ. 4.

- Α. ΜΠΕΡΤΟΥ 1982   Ανεζούλα ΜΠΕΡΤΟΥ, Στη μνήμη του ξαδέλφου μας Κοσμά Μηνατσή. «Η Φωνή της Ολύμπου», αρ. φ. 186-188, Οκτώβριος—Δεκέμβριος 1982, σ. 9.
- Κ. ΝΟΥΡΑΚΗ 1981   Κωνσταντίνα ΝΟΥΡΑΚΗ, Στο νυφοστόλισμα της εγγονής μας Ντίνας Μάλτα. «Καρπαθιακή», αρ. φ. 338, Απρίλιος 1981, σ. 4.
- Α. ΝΟΥΑΡΟΣ 1983   Ανδρέας ΝΟΥΑΡΟΣ, Ένα παραμύθι: Γενικά προβλήματα και ειδικότερες παιδαγωγικές απόψεις. Διεπιστημονική μελέτη. Επιστημονική Επετηρίδα Φιλοσοφικής Σχολής Πανεπ. Θεσσαλονίκης, 21 (1983), σσ. 305-363.
- Δ. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ 1967-68   Δημ. Β. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ, Η λαϊκή ορολογία του ελληνικού δημοτικού τραγουδιού. Έπετηρίς Κέντρου Έρευνας Έλληνικῆς Λαογραφίας Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, 20-21 (1967-68), σσ. 126-150.
- Δ. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ 1976   Δημ. Β. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ, Βιβλιογραφία τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας τῶν ἐτῶν 1800-1906. Έπετηρίς Κέντρου Έρευνας Ἑλληνικῆς Λαογραφίας Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, 23 (1976), σσ. 63-270.
- Φ. & Π. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΟΥ 1982   Φωτεινή και Πόπη ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΟΥ, Στη μνήμη της αγαπημένης μας αδελφῆς Σταματίνας Παπακώστα. «Καρπαθιακή», αρ. φ. 356, Οκτώβριος 1982, σ. 4.
- Ε. ΟΡΦΑΝΟΥ 1982   Ειρήνη Γ. ΟΡΦΑΝΟΥ, Στον εγγονό μου Γιώργο Ορφανό (μοιρολόγια). «Καρπαθιακή», αρ. φ. 357, Νοέμβριος 1982, σ. 2.
- Χ. ΠΑΝΤΕΛΙΔΗΣ 1923   Χρ. Γ. ΠΑΝΤΕΛΙΔΗΣ, Οι ποιητάρηδες της Κύπρου. Λαογραφία, 7 (1923), σσ. 115-120.
- Α. ΠΑΠΑΜΙΧΑΗΛ 1969   Άννα Ι. ΠΑΠΑΜΙΧΑΗΛ, Κοινά πολιτιστικά στοιχεία εις τὴν λαϊκὴν παράδοσιν

τῆς Δωδεκανήσου καὶ τῆς Κρήτης. Πεπραγμένα τοῦ Β' Διεθνoῦς Κρητολογικοῦ Συνεδρίου, τόμ. Δ', Ἀθήναι 1966, σσ. 379-385.

Ν. ΠΑΠΑΜΙΧΑΗΛ 1977

Ν. ΠΑΠΑΜΙΧΑΗΛ, Ἡθοπλαστικοὶ στόχοι. Αθήνα 1977.

Κ. & Ε. ΠΑΡΑΓΙΟΥ 1982

Κωστής καὶ Ειρήνη ΠΑΡΑΓΙΟΥ, Γεώργιος Εμμ. Ορφανός (μοιρολόγια). «Καρπαθιακὴ Ἠχώ», αρ. φ. 194, Σεπτέμβριος 1982, σ. 6.

Σ. ΠΕΡΣΕΛΗΣ 1963

Σάββας ΠΕΡΣΕΛΗΣ, Στὴ μνήμη τοῦ καπετάνιου Παύλου Πρωτόπαπα. «Ἡ Φωνὴ τῆς Κάσου», αρ. φ. 8-9, 31 Ἰανουαρίου 1963, σ. 5.

Δ. ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΣ 1953-54

Δημ. Α. ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΣ, Οἱ ποιητάρηδες στὴν Κρήτη καὶ στὴν Κύπρο. Λαογραφία, 15 (1953-54), σσ. 374-400.

Θ. ΠΙΠΙΝΟΥ 1982

«Θετούλα ΠΙΠΙΝΟΥ», Μετεκλογικὰ γυρίσματα. «Ὁ Κασιώτης», αρ. φ. 33, Νοέμβρης 1982, σ. 2.

Ν. Γ. ΠΟΛΙΤΗΣ 1915-16

Ν. Γ. ΠΟΛΙΤΗΣ, Γνωστοὶ ποιηταὶ δημοτικῶν ἀσμάτων. Λαογραφία, 5 (1915-16), σσ. 489-521.

Μ. ΠΡΩΤΟΠΑΠΑ 1955-56

Μαριγῶ ΠΡΩΤΟΠΑΠΑ, Δημήτριος Εμμ. Καπετανάκης (μοιρολόγια). Αθήνα: Δελτίον Λυκείου Ἑλληνίδων Καρπάθου, 5 (1955-56), σσ. 27, 38.

Β. ΠΥΛΙΑΡΗΣ 1969

Βασίλειος ΠΥΛΙΑΡΗΣ, Αναμνήσεις καὶ ἔθιμα τῆς Καρπάθου. Πειραιεύς 1969.

Γ. & Σ. ΡΕΪΣΗ 1982

Γιάννης καὶ Σταματίνα ΡΕΪΣΗ, Στὴ μνήμη τοῦ ἀγαπημένου μας ἀνεψιοῦ Γιώργου Εμμ. Ορφανού, μαθητῆ Λυκείου. «Καρπαθιακὴ», αρ. φ. 356, Οκτώβριος 1982, σ. 4.

Γ. ΡΕΪΣΗΣ 1975

Γεώργιος Ν. ΡΕΪΣΗΣ, Ἀναπολώντας. Πειραιεύς 1975.

- Κ. ΡΩΜΑΙΟΣ 1953
Κ. ΡΩΜΑΙΟΣ, Τραγούδια δίστιχα του Πόντου. Αρχαίον Πόντου, 18 (1953), σσ. 279-284.
- Κ. ΡΩΜΑΙΟΣ 1979
Κώστας ΡΩΜΑΙΟΣ, Δημοτικό τραγούδι: Προβλήματα καταγωγής και τεχνοτροπίας, Αθήνα 1979.
- Κ. ΡΩΜΑΙΟΣ 1980²
Κ. ΡΩΜΑΙΟΣ, Κοντά στις ρίζες: Έρευνα στον ψυχικό κόσμο του ελληνικού λαού. Βιβλιοπωλείον της «Εστίας» Ι. Δ. Κολλάρου & Σίας, Αθήνα 1980².
- Χ. ΣΑΚΕΛΛΑΚΗ 1978
Χατζηνούλα ΣΑΚΕΛΛΑΚΗ, Στον άτυχο σύζυγό μου Ηλία Σακελλάκη. «Καρπαθιακή», αρ. φ. 299, Ιανουάριος 1978, σ. 4.
- Κ. ΣΑΝΙΑΝΟΥ 1966
Κασσιανή Π. ΣΑΝΙΑΝΟΥ, Στη μνήμη της γιαγιάς μου Ανεζούλας Κλ. Γαλανάκη. «Η Φωνή της Κάσου», αρ. φ. 44-45, Φεβρουάριος 1966, σ. 2.
- Κ. ΣΕΒΔΑΛΗΣ 1980
Κων. Γ. ΣΕΒΔΑΛΗΣ, Η ποιητική έκφραση στη ζωή των Καρπαθίων. Κάρπαθος, 4 (1980), σσ. 19-26.
- Η. ΣΠΙΡΤΟΥΝΙΑΣ 1963
Ηλίας ΣΠΙΡΤΟΥΝΙΑΣ, Πανσέδες και χρυσάνθεμα: Στη μνήμη του φίλου μου καπετάνιου Παύλου Πρωτόπαπα. «Η Φωνή της Κάσου», αρ. φ. 12, Απρίλιος 1963, σ. 3.
- Γ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΗΣ 1962
Γεώργ. Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΗΣ, Εισαγωγή, στο βιβλίο «Ελληνικά δημοτικά τραγούδια» (Εκλογή), τόμ. Α'. Ακαδημία Αθηνών, Δημοσιεύματα του Λαογραφικού 'Αρχείου, αρ. 7, 'Εν 'Αθήναις 1962.
- Γ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΗΣ 1972
Γεώργιος Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΗΣ, 'Ελληνική Λαογραφία: Λαϊκός πολιτισμός των νεωτέρων 'Ελλήνων, τεύχος Δ' (Δημοτική ποίηση). 'Εν 'Αθήναις 1972 (πολυγραφημένη έκδοση).
- Α. ΤΑΡΣΟΥΛΗ 1946
Αθηνά ΤΑΡΣΟΥΛΗ, Κάρπαθος. Νέα

Εστία, Μ' (1946), σσ. 732-734 και 808-811.

A. ΤΑΡΣΟΥΛΗ 1947

Αθηνά ΤΑΡΣΟΥΛΗ, Δωδεκάνησα, τόμ. Α'. Εκδόσεις «Άλφα», Αθήνα 1947.

E. ΤΡΕΜΠΕΛΑ 1959

Ευδοξία ΤΡΕΜΠΕΛΑ, «Πρὸς τὴν Ζωὴν Μπέρτου διὰ τὸν θάνατον τῆς θυγατρὸς τῆς Καλλιρρόης Μπέρτου». Αθηνά: Δελτίον Λυκείου Ἑλληνίδων Καρπάθου, 19 (1959), σσ. 18-19.

M. ΤΣΑΜΠΙΑΝΑΚΗΣ 1982

Μηνάς Κ. ΤΣΑΜΠΙΑΝΑΚΗΣ, Στους ξενιτεμένους μας. «Η Φωνή της Ολύμπου», αρ. φ. 186-188, Οκτώβριος — Δεκέμβριος 1982, σ. 10.

X. ΖΑΒΟΛΑ — Κ. ΣΩΤΗΡΟ-
ΠΟΥΛΟΥ 1958

Χριστίνα ΖΑΒΟΛΑ — Καίτη ΣΩΤΗΡΟ-ΠΟΥΛΟΥ, Μοιρολόγια Σοφίας Χάρη Αλεξανδρίδου. Αθηνά: Δελτίον Λυκείου Ἑλληνίδων Καρπάθου, 13 (1958), σσ. 10-11.

A. & M. ΖΕΡΕΜΕ 1983

Άννα και Μαρία ΖΕΡΕΜΕ, Στον πατέρα και παππού μας (μοιρολόγια). «Ο Κασιώτης», αρ. φ. 40, Ιούνης 1983, σ. 2.

I. ΖΟΥΛΗΣ 1983

Ιωάννης Μ. ΖΟΥΛΗΣ, Στη μνήμη του αγαπημένου θείου Δημήτρη. «Ο Κασιώτης», αρ. φ. 38, Απρίλης 1983, σ. 2.

ΕΠΙΜΕΤΡΟ

ΔΕΙΓΜΑΤΑ ΕΝΤΥΠΗΣ ΛΑΪΚΗΣ ΠΟΙΗΣΗΣ ΤΗΣ ΚΑΡΠΑΘΟΥ¹

Α. ΓΕΝΝΗΣΗ - ΒΑΠΤΙΣΗ

1

«Ευχές στη δισεγγονούλα μου Ουρανία Θ. Βέργη.

*Μέσω της «Καρπαθιακής» θε να σας αναγγείλω
και τις ευχές μου στα μακριά, Ειρήνη, θα σας στείλω.*

*Ας είναι καλορίζικη, η κόρη να σας ζήσει
κι όλου του κόσμου τα καλά ο θεός να της χαρίσει.*

*Μες στην καρδιά μου ένωσα κρύο κρύο αέρα,
την είδηση σαν έλαβα πως έγινε μητέρα.*

Μάλαμα να 'ν' στα χέρια σας, διαμάντι και λουάρι,
αγαπητά εγγόνια μου, το πρώτο σας κλωνάρι.*

*Σας στέλλω χίλιες δυο ευχές μέσα 'πό την καρδιά μου,
γιατί την ενεστέσατε* την κόρη τη δικιά μου.*

*Το όνειρό μου το χρυσό επραγματοποιήθη
'πό σένα, εγγονούλα μου, η κόρη μου 'νεστήθη.*

*Ενέστεσεσες τη μάνα σου τ' όνομα Ουρανία,
πάντα να ζει μες τις χαρές και μες τα μεγαλείι.*

*Κι εγώ 'πιασα δισέγγονο από την εγγονή μου,
εμάι* με τα δώρα σου στέλλω και την ευχή μου.*

*Αγαπητά εγγόνια μου, χαιρέσθε το παιδί σας,
Αάκη και Ουρανία μου και σεις την εγγονή σας.*

ΕΙΡΗΝΗ Μ. ΜΑΝΤΙΝΑΟΥ»

(Καρπαθιακή, αρ. φ. 352, Ιούνιος 1982, σ. 4)

1. Οι αστερίσκοι παραπέμπουν στο λεξιλόγιο.

2

«Για τα βαφτίσια των εγγονών μας στην Αυστραλία Γιώργου και Τάσου Λέου.

Από τα βάθη της ψυχής μέσα 'πού* την καρδιά μας,
τις πιο θερμότερες ευχές στέλλομε στα παιδιά μας.

Αφού δεν ήταν τυχερό για να παραβρεθούμε,
στων εγγονών μας τη χαρά τώρα θα ευχηθούμε.

Να ζήσουν, να γεράσουνε τα νεοφώτιστά μας,
να γίνουν δένδρα με καρπούς μέσα εις τη γενιά μας.

Να κάμουν οικογένεια σαν του παππού του Τάσου,
π' όπου σταθούν μυρίζουνε τα λούλουδα του κάμπου.

Λεβέντες και καλόχαροι και εις την προδό τους,
να γίνουν επιστήμονες στον τόπο το δικό τους.

Και να 'ρθουνε στην Κάρπαθο με την πολλή αξία
και να ριζώσουνε εδώ μ' όλα τα μεγαλεία.

'Ολοι μας το ευχόμεθα γαμπρούς να τους ιδούμε,
να καμαρώνομε κι εμεις, παιδιά μας, αν θα ζούμε.

Και των παππούδων και οι δυο που παίρνουν τ' όνομά τους,
να προικισθούν 'πού το θεό μ' όλα τα φυσικά τους.

Πρώτα την εξυπνάδα τους και ύστερα τα κάλλη
και σαν τα παλικάρια σας να μην υπάρχουν άλλοι.

Τα μύρα που σας βάλανε, παιδιά μας, οι νονοί σας,
γούρι να είναι πάνω σας σε όλη τη ζωή σας.

Ευχόμεθα να τρέξετε, Τάσο μου και Γιωργάκη,
και εις τους δυο σας τους νονούς σαν το νερό στ' αυλάκι.

Και απ' εδώ στην ξενιτειά στέλλομε την ευχούλα,
να τα χαιρόσαστε, γαμπρέ, μαζί με την Αννούλα.

*Ο πάππος και οι θείοι τους εύχονται να σας ζήσουν
και περιμένουν να 'ρθετε, να σας γλυκοφιλήσουν.*

*Σας περιμένομε όλοι μας, όπου σας λαχταρούμε,
σαν του Χριστού το 'Αγιο Φως να 'ρθετε να σας δούμε.*

Γιαγιά-παππούς και θείοι ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ»
(Καρπαθιακή, αρ. φ. 314, Απρίλιος 1979, σ.4)

3

«Ευχές στα νεοφώτιστα Νίκο και Στέλιο Γιαλλούση.

*Τον Γιάννη και της Βένης μου βαπτίζουν τ' αγγελούδια
και μοσχοβόλησε η γη κι ανθίσαν τα λουλούδια.*

Και μοσχοβόλησε η γη εις των Πυλών τα μέρη
για δυο λουλούδια που 'στειλαν και φύτεωσαν στ' Απέρι*.*

*Κι εσείς που τα φντέψατε, παιδιά μου, στην αυλή μας,
να μεγαλώσουν, να γενούν, όπως ποθεί η ψυχή μας.*

*Να μεγαλώσουν εύχομαι, ρίζες βαθιές ν' απλώσουν,
παλιών σπιτιών το ριζικό κι οι δυο να δικαιώσουν.*

*Να πουν παιδιά ωσάν κι αυτά σαν τ' έμελλε να γίνουν
δύο αστέρια λαμπερά τον κόσμο να λαμπρύνουν.*

*Και στους νονούς η βάπτιση γούρι πολύ να φέρει,
του Στέλιου με το δίπλωμα, του Γιώργου μ' ένα ταίρι.*

*Να τρέξει και εις τους γονείς, την κόρη τους να πιάσουν
και εις την επιστήμη τους στα πιο ψηλά να φθάσουν.*

Με αγάπη η γιαγιά σας ΜΑΡΙΑ Ι. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ»
(Καρπαθιακή Ηχώ, αρ. φ. 183, Οκτώβριος 1981, σ. 4)

B. ΑΡΡΑΒΩΝΑΣ - ΓΑΜΟΣ

I

«Ευχές για τους αρραβώνες του εξαδέλφου μου Βάσου Ηλία Μηνατδη με τη Φουλίτσα Μ. Γιαννάκη, εις Ρόδον.

*Χαρά πολλήν επήραμε μα πως να την εκφράσω,
που 'ρθεν η ώρα η καλή, Ηλία, πια στον Βάσο.*

*Π' αγαπημένα πρόσωπα σαν η χαρά πηγάζει,
έχει η καρδιά ξεχωριστό τόπο και την εβάζει.*

*Αίνιγμα ανεξήγητο είναι τ' ανθρώπου η ζήση,
δεν είναι δυνατό ποτέ κανείς να βρει τη λύση.*

*'Αλλα ο καθένας μελετά και βάζει στο μυαλό του
κι αλλού η τύχη χάραξε πως είν' το τυχερό του.*

*Οι προσευχές που έκανες, Βαγγέλα, νύχτα - μέρα
το τυχερό του Βάσου σου από μακριά του 'φέρα(ν).*

*Φαντάζομαι πόση χαρά θα νιώθεις στην καρδιά σου,
που 'ταν γραφτό ο Βάσος σου να μπει μες τη γενιά σου.*

*Κι ευχόμεθα εις τον θεό που 'χεν αυτά γραμμένα,
να δώσει χάρες ακριβές στη νύφη σου 'πό σένα.*

*Να 'χει την καλοσύνη σου, τα φρόνιμα μυαλά σου,
να σ' εκτιμά ως τίμησες και συ την πεθερά σου.*

*Να 'βρει την κατανόηση ο Βάσος σου κοντά της
σαν τα καλά σου φυσικά, να 'ναι και τα δικά της.*

*Κι εσύ, Ηλία μας καλέ, με τη χρυσή καρδιά σου
κι εγγόνια να αξιωθείς, να δεις απ' τα παιδιά σου.*

*Κι απ' του Μηνά ευχόμεθα κι οι δυο όπως ποθείτε
με τσίρι του αντάξιο κι αυτόν να τον ιδήτε.*

Πολλή χαρά, Βαγγέλα μου, θα έχεις για τον γιο σου

μα θα την ένιωθες διπλή, αν ζούσ' ο αδελφός σου.

Η μοίρα που το έγγραφε, λάθεψε σ' ένα μόνο,
να χάριζε στον Γιανναγά ακόμα ένα χρόνο.

Μαζί και λύπη και χαρά θα 'χεις μες την καρδιά σου,
γιατί δεν θα 'ναι ο Γιανναγός εις τη χαρά του Βάσου.

Στον πρωτογιού σας τη χαρά, στον συγγενών τη μέση,
θα ξεχωρίζει αδειανή του Γιανναγά η θέση.

Μα θα τη νιώσει τη χαρά από ψηλά η ψυχή του,
στην εκλογή του Βάσου σας θα στέλλει την ευχή του.

Θεός, παππούδες και γιαγιάς, όλοι χαρά θα νιώσουν,
με τις ψυχές τους τις ευχές και για τους δυο θα δώσουν.

Της Φωτεινής του Γιανναγά θε να χαρεί η ψυχή της,
γιατί της ανηψιάς ο γιος παίρνει την εγγονή της.

Πόθο θα το 'χε στην καρδιά στα χρόνια της ζωής της,
νοικοκυρά στα σπίτια της να δει την εγγονή της.

Κι ήταν του Βάσου το γραφτό εκεί να κατοικήσει
κι ευχόμεθα ο 'Υψιστος χρόνια να τους χαρίσει.

Από την εξαδέλφη σας ΠΙΠΙΤΣΑ ΜΑΝΩΛΙΑΔΟΥ, Η.Π.Α.»
(Καρπαθιακή, αρ. φ. 236, Οκτώβριος 1972, σ. 3)

2

«Χαρισμένα στ' αγαπητά μου ανήψια Ηλία και Θεανούλλα Σκουόλλου.

'Ελα Χριστέ και Παναγιά στην πέννα και στο νου μου,
να γράψω τις χρυσές ευχές στην κόρη τ' αδελφού μου.

Στη Θεανώ του Σπύρου μας, στο γάμο το δικό της,
που 'ταν χρυσή η τύχη της, χρυσό το ριζικό της.

Επήρες, Θεανούλλα μου, άνθρωπο της αξίας,
όμορφο κι επιστήμονα καλής οικογενείας.

Βασίλισσα της καλλονής με ζηλεμένα κάλλη,
διάλεξες αρχοντόπουλο κορώνα να σου βάλει.

Τον Σκούλλο το μονάκριβο παιδί επήρες ταίρι
κι ευχαριστούμε το θεό που έτσι τα 'χει φέρει.

'Εκαμες πεθερά καλή και πεθερόν επίσης
και στη ζωή σου, κόρη μου, δεν θα κακοκαρδίσεις.

'Ενα παιδί εκάμανε μα τώρα θα 'χουν δύο
και θα αισθάνοντ' ευτυχείς σε όλο τους τον βίο.

Κι εσύ, καινούριε μ' ανεπιέ, ήτον το τυχερό σου,
κορίτσι ανεκτίμητο να βάλεις στο πλευρό σου.

Εδιάλεξες το πιο 'μορφο λουλούδι της γενιάς μας
και σου το χαναλίζομε με όλη την καρδιά μας.

Κορίτσι ευγενέστατο με γνώμη ζαχαρένη
και θα περάσετε μαζί ζωήν ευτυχισμένη.

Εγγράμματη και έξυπνη και σ' όλα της τελεία
κι εσύ 'σουν που την κέρδισες ο τυχερός, Ηλία.

Από τις εκλεκτότερες την εκλεκτή επήρες,
για σε την εμελέτησαν τη Θεανώ οι μοίρες.

Πλούσια και περήφανα ήτο τα στέφανά σας
κι απ' όλη την Αμερική ήλθανε στη χαρά σας.

Πρωτότυπα σας έκαμαν γάμους και μεγαλεία,
διότι σας αξίζοννε Θεώνα και Ηλία.

Απ' την καρδιά μου θα ευχηθώ λοιπόν και εις τους δυο σας
ανέφελος και ευτυχής ο βίος ο δικός σας.

Να είστε καλορίζικοι χρυσό ανδρογονάκι
σας εύχεται η θεία σας Φραγκίτσα Γαλανάκη».

3

«Ευχές στ' ἀδελφια μας Αντώνη—Φούλα.

Ώρες καλές να μπουν μπροστά κι ὅλοι αἰετοὶ να ῥοτούσι
κι ἡ Παναγία του χωριού μαζί σας να ῥλουθοῦσι*.*

*Κι ἔλα πνοή στο στόμα μου, γνώση στο λογικό μου
να δώσω ἀπειρες ευχές στον μοναχό ἀδελφό μου.*

*Ευχές σας στέλλω σήμερα μες το χαρτί γραμμένες
ἀπὸ τα φυλλοκάρδια μου και πιο βαθιά βγαλμένες.*

*Τα στέφανά σας τα χρυσά να ῥναι στερεωμένα
κι ἀνθόσπαρτος ο βίος σας και πάντα ἀγαπημένα.*

*Και στο λιμάνι της χαράς ἡ βάρκα σας ν' ἀράζει
και την καινούρια σας ζωὴ κύμα να μην ταράζει.*

*Χρόνια πολλά να ζήσετε μ' ἀγάπη κι εὐτυχία,
Αντώνη με τη Φούλα σου χωρὶς μελαγχολία.*

*Ἐλα κοντά μου Παναγιά, δώσε του την ευχή σου,
γιατ' εἶν' κι αὐτὸς μοναχογιὸς ὡσάν και το παιδί σου.*

*Μάνα και συμπεθέρα μας οι κόποι σας χαλάλι
και οι νεκροὶ θα χαίρονται εἰς τη ζωὴ την ἄλλη.*

*Ἄλα τα προτερήματα τα συγκεντρώνεις, Φούλα,
χαλάλι σου ο μοναχογιὸς ἀπ' ὅλους μας, νυφούλα.*

*Μοναχογιὸ κι ἀκριβογιὸ πήρες για σύντροφό σου
κι ἀγάπα τον κι ἐκτίμα τον σαν και τον εαυτὸ σου.*

*Ψάχνω για να σου βρω ευχές, Φούλα, να σου ταιριάζου(ν)
ἀπὸ τα ξένα εὐχομαι τα καλορίζικά σου.*

*Μοναχοκόρη κι ἀκριβή στην ἔδρα καθισμένη
μαζί με τον μηχανικό να ζείτε εὐτυχισμένοι.*

Να ζείτε καλορίζικοι, ω κόρη μετρημένη,
στα νιάτα να 'στε τυχεροί, στα γέρα ευτυχισμένοι.

Αγιοταφίτικο σταυρό με το μαργαριτάρι,
Φούλα μας, σου χαρίσαμε να το 'χεις φυλαχτάρι.

Στα στέφανα που βάλετε ας μπει η ευλογία,
πίκρα να μην γνωρίσετε, μόνο την ευτυχία.

Αντώνη, καλορίζικα τα στεφανώματά σας
και ευτυχία και χαρά σ' όλα τα βήματά σας.

Επήρες κόρη όμορφη, φρόνιμη, μορφωμένη,
σεμνή, ευγενικότατη και καλοαναθρεμμένη.

Η εκλογή σου είν' άριστη, ω αδελφέ Αντώνη
κι ευτυχισμένοι να περνούν οι εδικοί* σας χρόνοι.

Διάλεξες για κυρία σου κόρη να σου ταιριάζει
και σίγουρα μες το χωριό άλλη να μη της μοιάζει.

Δεν έτυχα στον γάμο σου γαμπρό να σε θωρούσα*
και να σας 'ποκαμάρωνά*, στέφανα να φιλούσα.

Αντώνη κι ο πατέρας μας πολλή χαρά θα νιώθει,
που πήρες 'πό την 'Ολύμπου* καλών ανθρώπων κόρη.

Ο γάμος σας να' ν', Αντωνή, χαράς αφετηρία,
να ζήσετε μες τ' αγαθά και μες την ευτυχία.

Τ' αδέλφια σας ΔΗΜΗΤΡΗΣ & ΦΟΥΛΑ ΜΗΝΑΔΑΚΗ, Βαλτιμόρη
Η.Π.Α.».

(Η Φωνή της Ολύμπου, αρ. φ. 180-182, Απρίλιος-Ιούνιος 1982, σ. 10)

Γ. ΘΑΝΑΤΟΣ (Μοιρολόγια)

1

«Στον αγαπημένο μου αδελφό.

Μες της «Ολύμπου τη Φωνή» που 'γραφες τόσα λόγια,
τώρα, Κωστή μας, γράφομε για σένα μοιρολόγια.

Πώς να την κάμω την αρχή, (δ)εν έχω τα μυαλά σου,
να γράψω ό,τι αξίζουσι στη νιότη τη δικιά σου.

Δεν ήτο ώρα σου, Κωστή, και σένα να σε κλαίμε
μ' ο Χάρος είν' η αφορμή και τίνα να του λέμε.

Δεν ξέρω τί του κάμαμε και τα 'βαλε μαζί μας
και όλους μαζί σας έπαρε* κι έκαψε το κορμί μας.

Φαίνεται πως εξήλεψε κι αυτός τη λογική σου
και πήρε το πολύ νωρίς κοντά του το κορμί σου.

Ποτέ μας δεν εσκέφτημε να 'ρθει τέτοιο χαπάρι,
να σε νικήσει ο Χάροντας, γιατί 'ήσουν παλικάρι.

'Όλοι επεριμέναμε, Κωστή, τον ερχομό σου
μα τώρα μας επίκρανε πολύ ο θάνατός σου.

Να το πιστέψω δεν μπορώ πως είσαι πεθαμένος,
θαρρώ πως είσαι ζωντανός κι είσαι ξενιτεμένος.

Κρίμα ήτο η νιότη σου, κρίμα κι η λογική σου,
κρίμα να μπει παράωρα* στο χώμα το κορμί σου.

Της μάνας έχομε κρυφά, Κωστή, τον θάνατό σου,
γιατί πού θα 'βρει δύναμη ν' αντέξει τον καμό σου;

Και όλο πάει και ρωτά όποιον ερθεί, αν σ' είδα(ν)
κι όλοι καλά της λέουσι* και ζει με την ελπίδα.

Δεν ήτο εύκολο, Κωστή, να 'ρθούμε να σε δούμε,
τις τελευταίες σου στιγμές ν' αποχαιρετιστούμε.

Πάντοτε την Αμερική θε να τη βλαστημούμε,
γιατί δεν σ' άφησε, Κωστή, να 'ρθεις ν' ανταμωθούμε.

Ωσαν ιδώ τους φίλους σου, πληγώνετ' η καρδιά μου
και με πολύ παράπονο τρέχου(ν) τα δάκρυά μου.

Πώς θε να δω τον Ορφανό, Κωστή, καμιά φορέα*
που στα Πηγάδια* κάματε πολλά χρόνια παρέα.

Μήτε και φίλους βρίσκεις πιο μή(τ)ε ξαναγυρίζεις
μή(τ)ε και στο γραφείο σου πλέα* ξανακαθίζεις.

Μόνο τον Καστελλοριζιού θε να 'βρεις τον Νικία
που 'ναι κι αυτός στη μαύρη γη κι είχατε και φίλια.

Ο έρημος ο Χάροντας πόσες καρδιές μαυρίζει,
πόσα παιδιά από γονείς κι αδέλφια ξεχωρίζει.

'Όσες εχάσα(ν) αδελφό σαν και τον ειδικό μας
μόνο αυτές θα κλάψουνσι, θα νιώσουν(ν) τον καμό* μας.

Τα δάκρυα απ' τα μάτια μου τρέχουσι κάθε μέρα,
γιατί δεν έχω αδελφό πλέα* μή(τ)ε πατέρα.

'Εσβησε από το χωριό η οικογένειά μας,
εκλείσα και τα σπίτια μας, καίεται η καρδιά μας.

Δεν θέλω να περάσω πιο* ποτέ 'που το χωριό μου,
γιατί θε να 'βρω έρημο κι άδειο το σπιτικό μου.

Τα δάκρυα 'πό τα μάτια μου τρέχουσι σαν κολόνια*
με τί κουράγιο να το πω η μνήμη σου αιώνια;

Αιώνια να 'ν' η μνήμη σου και ελαφρό το χόμα
και με τις αναμνήσεις μας θε να περνού(ν) τα χρόνια.

Η αδελφή σου ΜΑΓΚΑΦΟΥΛΑ ΧΑΥ'Η»
(Η Φωνή της Ολύμπου, αρ. φ. 108-109, Ιούνιος-Ιούλιος 1976, σ. 6)

2

«Για τον τραγικό θάνατο της Αρετής Ι. Οθείτου.

'Ωχοντα* τούτ' η συμφορά, ώχοντα τούτ' η λύπη
όπου 'πεσε και πλάκωσε το σπίτι του Οθείτη.

Έσβησε εις τον ουρανό τ' άστρο τ' Αποσπερίτη
και 'χάθη η κορούλα σας, Φράγκα μου και Θεείτη.

Ποιάς ήτο που σε σκότωσε δροσάτο λουλουδάκι
που να καεί η καρδούλα του σαν του χαλκιά το τζάκι.

Σαν το καλοσυλλογιστώ, κλαίω με την ψυχή μου,
πως θάνατος ανέλπιστος σου δόθη, Αρετή μου.

Εχάθηκεν ο ήλιος κι έσβησε το φεγγάρι
κι από τον κόσμο έφυγε το δροσερό κλωνάρι.

Χρυσό μου πολυέλαιο, σβήσαν τα ηλεκτρικά σου,
στη μαύρη γη τα βάλανε τα κάλλη τα δικά σου.

Πώς έκαμες, κορούλα μου, γρήγορα να μισέψεις,
όπου σε περιμέναμε στ' 'Οθος* να επιστρέψεις;

Πού 'σαι, γλυκειά μου Αρετή, με χάρες στολισμένη
και χάθηκεν η νιότη σου η γλυκοζαχαρένη;

Το πρόσωπό σου τ' όμορφο, το δροσερό σου σώμα,
στην ηλικία που 'σουνα να μπεις μέσα στο χώμα.

Ο θάνατός σου, Αρετή, έκαψε την καρδιά μου
και πέφτουν 'πού* τα μάτια μου βροχή τα δάκρυά μου.

Κλαίω την ατυχία σου, τα δροσερά σου νιάτα,
που πρόωρα τα σκέπασε της μαύρης γης η πλάκα.

Καύχημα των γονέων σου, των αδελφών σου θάρρους,
γρήγορα και εξαφνικά σε άρπαξεν ο Χάρος.

'Όλο το 'Οθος κλαίει σε, περίσσια η μητέρα,
που 'ρθες και σε γνωρίσαμε της Φράγκας θυγατέρα.

Η Ιωάννα κι ο Φραγκιός που σ' είχανε γνωρίσει,
τρέχουνε 'που τα μάτια των δάκρυα σαν τη βρόση.

Κλαίει σε η μητέρα μου, κορούλα αγαπημένη,

κι η θεία η Ζαχαρούλα μας κι η Σάσα η καημένη.

Που' χασε τον μοναχογιό μέσα στον ίδιο χρόνο,
ω, Φράγκα, εξαδέλφη μου κι έχει τον ίδιο πόνο.

'Εχασα αδελφό κι εγώ σε τέτοια ηλικία
κι είναι ο ίδιος καημός με δίχως θεραπεία.

Εμείς σε περιμέναμε από τη Ροδεσία,
νύφη να σε λαλήσουμε μέσα στην εκκλησία.

'Ωχου, γλυκειά μου Αρετή, τα δροσερά σου νιάτα,
ποιός ήταν που σε σκότωσε που διάβαινες τη στράτα.

Βάσκανος μοίρα θέλησε γονείς σου να πικράνει
κι έκοψε τη νιοτούλα σου του Χάρου το δρεπάνι.

Νιάτα δροσάτα έφθειρε, πλήγωσε το κορμί σου
και πίκρανε αλύπητα αδέρφια και γονείς σου.

Και με τα μάτια της ψυχής τα βλέπω λυπημένα
τα σπίτια σου στην Κάρπαθο όπου 'ναι κλειδωμένα.

Τόση 'τανε η τύχη σου, τα χρόνια τα δικά σου,
εμείς περιμέναμε να δούμε τη χαρά σου.

'Ωχου τον ασυλλόγιστο, τον έρημο τον Χάρο,
να πάρει το κορμάκι σου, χρονώ(ν) 'κοσιτεσσάρω(ν).

Στο άνθος της νεότητας έχασες τη ζωή σου
και μόνη μας παρηγοριά θα 'ν' η ανάμνησή σου.

'Ωχου κι ας ήταν δυνατό, κόρη μου, να πετάξω,
μαζί με τη μανούλα σου στο μνήμα σου να κλάψω.

Να δώσω μια παρηγοριά στους άτυχους γονείς σου,
στ' αγαπημέν' αδέρφια σου, σ' όλους τους συγγενείς σου.

Ανάλαφρο το χόμα σου να γίνει, Αρετή μου,
θα σ' ενθυμούμαι πάντοτε σε όλη τη ζωή μου.

Από τη θεία ΜΑΡΟΥΚΛΑ και την εξαδέλφη ΧΑΖΗΝΟΥΛΑ ΖΑΒΟΛΑ»
(Καρπαθιακή, αρ. φ. 292, Ιούνιος 1977, σ. 3)

3

«Στον αγαπημένο μου σύζυγο Κυριάκο Σταυρουλάκη.

Τίνα να πουν τα χείλη μου και τί να γράψ' η πένα
και πώς ν' αρχίσω στη «Φωνή» λόγια φαρμακεμένα;

Τίνα να γράψω στο χαρτί και τί να παραλείψω,
που δε μπορούν τα μάτια μου τον κόσμο να ξανοίξω;

Δεν ήθελα τα χέρια μου να γράφου(ν) τέτοια λόγια,
γιατί λυγίζ' ο άνθρωπος σα λέει μοιρολόγια.

Θεέ μου, τίνα σου 'κανα και πίκρανές με τόσο
κι απ'τον καημό που μου 'δωσες σαν το κερί θα λειώσω;

Γιατί δε μου 'δινες, θεέ, αρρώστια να σηκώσω,
γιατί και δε μ' ονειρεύεσαι ότι 'χα να στα δώσω;

Μόνο και μ' άναψες φωτιά μέσα στο σπιτικό μου
κι άπονα με ξεχώρισες απ' το βασιλικό μου;

Γιατί να κόβεις τη ζωή τ' ανθρώπου μες τη μέση
και δεν αφήνεις το δεντρί σα μαραθεί να πέσει;

Φοβούμαι να βαρυνκομώ κι άδικο να σε λέω
και πήρα την απόφαση τη μοίρα μου να κλαίω.

Φοβούμαι μήπως τρελλαθώ κι αφήσω τα παιδιά μου,
βλέπω το σπίτι αδειανό και σύρνω τα μαλλιά μου.

Είναι μεγάλος ο καημός και πώς θα τον αντέξω,
απ' τη ζωή τον θάνατο ήθελα να διαλέξω.

Ακόμα δε το πίστεψα και δε θα το πιστέψω,
να χάσω τον λεβέντη μου και να μαυροφορέσω.

Τρέμω ωσάν την καλαμιά που ν' μοναχή στον κάμπο
και θα 'ταν πιο καλύτερα μέσα στο χώμα να 'μπω.

Βουρκώνουνσι τα μάτια μου, θολώνει κι η καρδιά μου

ωσά θωρώ μες την αυλή τα τρία ορφανά μου.

Τίνα να λέω στα παιδιά και τί να πω του Χάρου,
εκείνα σ' ανεμένουσι* τα δώρα σου να πάρουν(ν).

Κυριάκο, τίνα να τους πω, να τα παρηγορήσω,
τί να τους δώσω απ' τη ζωή και τί να τους στερήσω;

Ούτε κι αυτά πιστέψασι πως μπήκες μες το χώμα,
στη σάλα έξω κάθονται και σ' ανεμένουν ακόμα.

Χριστέ μου, συ δεν ένιωσες από μικρός ορφάνια,
γι' αυτό προστάτεψέ μου τα απ' της ζωής τ' αγκάθια.

Φύλαε τον πατέρα μου, τον πόνο του ν' αντέξει,
γιατί αυτός απόμεινε για να μου τ' ανεθρέψει.

Πατέρα, μάνα κι αδελφές, τ' αδέρφια σου, τον γέρο,
μαζί τους τούτο τον καημό πώς θα τον υποφέρω;

'Όλοι οι πατριώτες μας εχύσα(ν) μαύρο δάκρυ,
γιατ' ήσουν αγαπητός σ' όλους απ' άκρη σ' άκρη.

Δεν πάεις πια στην αγορά, στις νύχτας το σκοτάδι,
πρόσεχε μη κουράζεσαι τουλάχιστο στον 'Αδη.

Ρήμαξαν τ' αυτοκίνητα δεμένα στην πλατεία,
δεν παίρνεις πια παραγγελιές από την πελατεία.

Δεν πάω 'γώ στο Μαντρικό* τ' αμπέλια να τραγίσω
ούτε και τον ιδρώτα σου πιο μου δε θα σκουπίσω.

'Αλλαξες, Χάρο, ταχτική χωρίς καμιά αιτία,
ας τα τα νιάτα απείραχτα, γιατί 'ναι αμαρτία.

Κοίταξε γύρω σου μη δεις στον κάτω κόσμο κάπου,
να δώσεις ανακούφιση στον θείο και στον πάππου.

Κι εγώ, Κυριάκο μου, θα 'ρθω σύντομα, όπως πάει,
γιατί στον 'Αδη δε θα βρεις άλλο να σ' αγαπάει.

*Μέχρι να ζω θε να' ρχομαι, ν' ανάβω το καντήλι
και θα μουσκεύω δάκρυα το μαύρο μου μαντίλι.*

*Να 'ν' ελαφρό το χόμα σου και να μοςχομυρίζει
και να σταθείς εις τα δεξιά αυτού που μας ορίζει.*

Η πονεμένη σου σύζυγος ANNA K. ΣΤΑΥΡΟΥΛΑΚΗ»
(Η Φωνή της Ολύμπου, αρ. φ. 168-174, Μάιος-Οκτώβριος 1981, σ. 6)

Δ. ΑΠΟΦΟΙΤΗΣΗ ΑΠΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑ

1

«Συγχαρητήρια στην Καλλιόπη Μπέρτου.

*Μέσα στη «Καρπαθιακή Ηχώ», βαθιά συγκινημένη
σου γράφω ολόθερμες ευχές, Καλλιόπη, αγαπημένη.*

*Κι απ' της καρδιάς μου τον βυθό ευχές να σου χαρίσω,
τις σπάνιές σου αρετές πολύ να εξυμνήσω.*

*Κόρη καλής ανατροφής, γλυκειά σαν Παναγία,
που 'γινες επιστήμονας κι έχεις πολλή αξία.*

*Μεγάλη έδωσες χαρά στην οικογένειά σου,
γιατί τη φετινή χρονιά πήρες το δίπλωμά σου.*

*'Εγινες καθηγήτρια εις τη Φιλολογία
με άριστη απόδοση και στην Ψυχολογία.*

*Ανέβηκες επάξια τη σκάλα της παιδείας
που τώρα θα σε οδηγούν σε άλσος ευτυχίας.*

*Βραβείο Νόμπελ εύχομαι στα χέρια σου να πιάσεις,
να σε τιμούν παγκόσμια όπου και αν περάσεις.*

Οι θείοι σου ΜΑΡΙΓΟΥΛΑ—ΜΑΝΟΛΗΣ ΤΖΑΝΙΔΑΚΗ.
Τα εξαδέλφια ΚΩΣΤΗΣ, ΚΑΛΛΙΟΠΗ και ΒΑΣΟΣ ΣΚΟΥΑΛΟΥ»
(Καρπαθιακή Ηχώ, αρ. φ. 172, Νοέμβριος 1980, σ. 9)

2

«Ευχές στον Αντώνη Εμμ. Χρυσό που αποφοίτησε από την Ιατρική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών.

*Πού να 'βρω λόγια διαλεχτά, ψάχνω την κεφαλή μου,
να συγκεντρώσω τις ευχές, να πω σε σε, παιδί μου.*

*Ευχές που να ταιριάζουσι στη νιότη τη δική σου
και να τις έχεις φυλαχτό σε όλη τη ζωή σου.*

*Ποιά θα 'ν' η πιο καλή ευχή, θα 'θελα να γνωρίσω
κι απ' την καρδιά τ' Αντώνη μου σαν μάνα να χαρίσω.*

*Πρώτη ευχή θε να σου πει η μάνα η δικιά σου,
γοριλίδικο και τυχερό να 'ναι το δίπλωμά σου.*

*Κοπίασες διαβάζοντας για να το αποκτήσεις
και να μπορέσεις όμορφα το μέλλον σου να ζήσεις.*

*Πάντοτε να 'ν' ευχάριστη, Αντώνη, η ζωή σου,
μέσα σε δόξες να ζωστεί η νιότη η δική σου.*

*Μέσα σε δόξες, σε χαρές και σε τιμές να μείνεις,
σ' όλη τη γη διάσημος και ξακουστός να γίνεις.*

*Σαν του Ντιμπέκνι τ' όνομα και συ να αποκτήσεις
αφού τον κλάδο του και συ, γιε μου, θ' ακολουθήσεις.*

*Σ' αξίζει πάντα πρόοδο να έχεις στη ζωή σου,
γιατί 'ναι, γιε μου, διαλεχτή η νιότη η δική σου.*

*Κορμί με χάρες όμορφες και λεβεντιά γεμάτο
που με καμάρι αγγίζουσι τα πόδια σου στον πάτο.*

*Με λογική τα καθετί τα πάντα να ζυγίζεις
κι από τον κόσμο τα παιδιά, παιδί μου, ξεχωρίζεις.*

*Μ' υπερηφάνια υψηλά έχεις την κεφαλή σου,
πάντα ψηλά να στέκεσαι σε όλη τη ζωή σου.*

*Μ' υπερηφάνεια πάντοτε και ο Χριστός μαζί σου,
να πας να πάρεις Καρπαθιά σύντροφο στη ζωή σου.*

*Πάντα για κόρη φρόνιμη να έχεις στο μυαλό σου
και από φρόνιμους γονείς να βρεις για σύντροφό σου.*

*Ακόμα θέλω μια ευχή, γιε μου, να σου χαρίσω,
ν' αξιωθώ απ' το σπίτι μας γαμπρό να σε λαλήσω.*

*Σε καμαρώνομε κι οι δυο κι έχομε 'περηφάνια
και θέλω να φιλήσομε του γιου μας τα στεφάνια.*

*Τί άλλο πιο ευχάριστο θέλ' ο γονιός, Αντώνη,
να προσδεύουν τα παιδιά κι εκείνος καμαρώνει.*

*Παιδιά που σπάνια γονείς έχουν σαν τα δικά μας
που βοηθήσα(ν) 'ληθινά να βγουν τα όνειρά μας.*

*Τον Βάσο μας θα καρτερώ κι αυτός να τελειώσει
και της ζωής μας τ' όνειρο να αποπερατώσει.*

*Κι αν σας φωτίσει ο Χριστός στην Κάρπαθο να 'ρθείτε,
θα 'θελα κόρες από 'κεί κι οι δυο να παντρευτείτε.*

*Και τότε πια παράπονο δεν θα 'χει η καρδιά μου
σαν έρθουσι και παντρευτού(ν) στ' Απέρι τα παιδιά μου.*

*Κι όσο περνάει ο καιρός, όσο περνούν τα χρόνια,
να 'ρχεστε να με βλέπετε, όλοι, παιδιά κι εγγόνια.*

*Δίνω σ' ευχές αμέτρητες, να κάθονται μαζί σου,
να βοηθήσ' ονειρευτή να γίνει η ζωή σου.*

Η μαμά σου ANNIKA EMM. ΧΡΥΣΟΥ»
(Καρπαθιακή Ηχώ, αρ. φ. 192, Ιούλιος 1982, σ. 5)

Ε. ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΖΩΗ

1

«Τα ήθη και έθιμα της Καρπάθου μας.

*Πολλά δεν έχω να σας πω, γιατί πολλά δεν ξέρω,
ένα μικρό χαιρετισμό ήλθα να σας προσφέρω.*

*Στην ευγενή προσπάθεια λίγο να βοηθήσω,
οι παραδόσεις του νησιού μήπως γυρίσουν πίσω!*

*Κάποτε σκλάβοι είμαστε σε χρόνια περασμένα
κι όμως διατηρούσαμε τα ήθη με την πέννα.*

*Τα πανηγύρια, τα εφτά, βαφτίσεις και οι γάμοι
ήτανε ανεπίληπτα κι αληθινά στο νάμι*.*

*Στα γλέντια τα αυθόρμητα και στη φιλοξενία
η Κάρπαθος ανέκαθεν κρατούσε τα ήγια.*

*Όλοι Καρπάθιοι γιόρταζαν στην ονομαστική τους
απανωτά μερόνυχτα κι οι φίλοι κι οι δικοί τους.*

*Όλοι Καρπάθιοι σπέρνανε, θερίζαν κι αλωνεύαν,
τρυγούσαν τα αμπέλια τους και τις ελιές μαζεύαν.*

*Αντιλαλούσαν τα βουνά κι όλες οι εξοχές μας
από τα γέλια, τους σκοπούς κι από τις ιαχές μας.*

*Την Κυριακή στην εκκλησιά δεν έλειπε κανένας,
μικροί, μεγάλοι λέγανε, είν' ο Θεός μας ένας!*

*Τότε νηστεύαμ' όλοι μας κι οι νέοι κοινωνούσαν
και με αξίες ηθικές πάντα μπροστά τραβούσαν.*

*Τώρα που λεύτεροι 'μαστε κι αλλάξαν οι χρόνοι,
όλους μας μας κατέχουνε το άγχος και οι πόνοι.*

Κι όλα παραγκωνίζονται, τα έθιμα και ήθη

ανήκουν εις το παρελθόν, τα σκέπασε η λήθη.

Τώρα στα σπίτια κλείσθημε και τα κουμπιά πατάμε,
δίχως σταυρό, σαν άπιστοι, καθόμαστε να φάμε.

Όλοι συγκεντρωνόμαστε μέσα στα καφενεία,
με συντροφιά την τεμπελιά, την πλήξη, την ανία.

Σήμερα όλοι πέσαμε με πόθον εις την ύλη,
το «χαίρε» είναι τυπικό και με σφιγμένα χείλη.

Η τρομερή εξέλιξη μας έχει μεταπλάσει,
τον εαυτό του ο άνθρωπος σήμερα έχει χάσει.

Τους φίλους όταν βλέπομε, αλλάζομε πορεία,
το αίσθημα το χάσαμε, πάσχομ' από μωριά!

Οι φίλοι και οι συγγενείς κάνουν πως δεν σε βλέπουν,
τί ταπεινά αισθήματα όλους που μας διέπουν!

Η ηθική και η τιμή δεν έχουν πια αξία,
ρεαλισταί σου λέγουνε, πορνό, χαρτοπαιξία!

Εγωισμός, εμπάθεια, ο φθόνος, η κακία,
μέσα μας στήσανε φωλιά, μίσος και αδικία!

Χρήμ' απ' εδώ, χρήμ' απ' εκεί, πόση φιλαργυρία!
Το ψεύδος κι η ατίμωση σε κάθε ευκαιρία.

Η εθνική συνείδηση εσβήστηκε κι εχάθη,
μας τρώνε ο εγωισμός, τα μίση και τα πάθη.

Που 'ναι ο δρόμος του Χριστού και η διδασκαλία;
Κι «αγάπα το πλησίον σου» ως γράφουν τα βιβλία;

Τί θα κερδίσεις, άνθρωπε, και τί θα απολαύσεις,
σαν την αγνή σου την ψυχή στον βόρβορο τη θάψεις;

Είθε να δώσει η Παναγιά όλους να μας φωτίσει
στις παραδόσεις του νησιού να μας ξαναγυρίσει.

Τα ήθη και τα έθιμα ας τα διατηρούμε,
αν θέλομε την Κάρπαθο ως ήτο να τη δούμε.

Στα έθιμά μας τα αγνά, στην πίστη, στην πατρίδα,
εκεί θα δείτε τη χαρά, όπως εγώ την είδα!

Ιερέυς Γ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ»
(Καρπαθιακή Ηχώ, αρ. φ. 119, Ιούνιος 1976, σ. 8)

2

«Νέα ζωή στην Όλυμπο.

Μια διαφορετική ζωή στην Όλυμπο αρχίζει
κι όποιος θα κατοικήσει 'κεί πολλά θε να κερδίζει.

Βγάλε το απ' το νου σου πια εκείνο που θυμάσαι,
ετώρα* το πολύφωτο ανάβει και κοιμάσαι.

Ψυγεία, θερμοσίφωνα και μπάνια ξεμπαρκέρου(ν)*,
Γιαφάνι* με την Όλυμπο με πείσμα κοντραστέρου(ν)*.

Όταν θα πας ο ίδιος θα το διαπιστώσεις,
στους συγγενείς και φίλους σου χαρά θε να τους δώσεις.

Φίλε μου, εις τον Καναδά και σεις Αμερικάνοι,
να 'ρτείτε στην πανήγυρη όλοι στον 'Αι - Γιάννη.

Να κατεβείς πρωί-πρωί να πας στη Χοχλακία*,
να βρεις καούρια* μελανά και λίγη πατελία*.

Να κάνεις μια μικρή στροφή, τη Νάκα* ν' αγναντέψεις,
να βρεις τους σκάρους νηστικούς και θα τους σακατέψεις.

Το βρά(δ)ι μιαν απετονιά ρίξε προς τη Σαρία
κι ο 'Αις Παντελέμονας θα στείλει συναργία.

Το βρά(δ)ι στον Εσπερινό αφού θα προσκνηήσεις,
θα βγεις εις τη διανομή και συ να βοηθήσεις.

Και το πρωί τ' Αι-Αννού* που 'ναι το πανηγύρι,
γλέντησε και τραγούδησε ο ήλιος να ξωθήρει*.

Δε σε θαυμάζει πια κανείς, τί κάνεις, τί δουλεύεις,
μόνο σα πιάσεις τον χορό στον κάβο και χορεύεις.

Να σηκωθείς εις τον χορό δυο βόρτες* για να παίξεις
και τ' άσπρο σου πουκάμισο με ιδρω να το βρέξεις.

Δε σε προσέχει πια κανείς τί κάνεις, τί κερδίζεις,
μόνο στη μέση του χορού όμορφα σα γλεντίζεις.

'Όλοι μαζί θα κάμετε εις την Αυλώνα* στάση,
γιατί και 'κεί εκάμασι μεάλο* χοροστάσι.

Χορέψετε, γλεντήσετε, τα νιάτα να χαρείτε,
γιατί σε τούτη τη ζωή δε θα τα ξαναβρείτε.

Φίλε, αν είσαι μερακλής, που θε να τα διαβάσεις,
τρεις μήνες καλοκαιρινούς εκεί θα τα περάσεις.

Ετούτα όλα που 'γραφα για φίλους τα ταιριάζω,
γιατί 'μαι γέρος τώρα πλιό* κι από μακριά κοιτάζω.

Προς τους απανταχού χωριανούς μου, Β. ΧΗΡΑΚΗΣ»
(Η Φωνή της Ολύμπου, αρ. φ. 177-179, Ιανουάριος—Μάρτιος 1982, σ. 12)

Λ Ε Ξ Ι Λ Ο Γ Ι Ο

Άι - Α ν ν ι ο ύ (γεν.): Άι - Γιάννη.

α ν ε μ έ ν ω: περιμένω.

Α π έ ρ ι, τ ο: χωριό της Καρπάθου.

Α υ λ ώ ν α, η: αγροτικός οικισμός της Ολύμπου.

β ό ρ τ α, η: βόλτα, γύρος.

Γ ι α φ ά ν ι (κ αι Δ ι α φ ά ν ι), τ ο: παραλιακός οικισμός του νησιού, το επίνειο της Ολύμπου.

ε δ ι κ ό ς (κτητ. αντ.):δικός μου.

ε μ ά ι (επίρρ.): μαζί.

ε ν ε σ τ έ σ α τ ε (αόρ.): αναστήσατε.

έ π α ρ ε (αόρ.): πήρε.

ε τ ώ ρ α: τώρα.

θ ω ρ ο ύ σ α (παρατ.): έβλεπα.

κ α μ ό ς, ο: καημός.

κ α ο ύ ρ ι α, τ α: καβούρια.

ΰ κ λ ο υ θ ο ύ σ ι (ενεστ.): ακολουθούν.

κ ο λ ό ν ι α, τ α: κουκουνάκια.

κ ο ν τ ρ α σ τ έ ρ ω: φιλονικώ.

λ έ ο υ σ ι (ενεστ.): λέγουν, λένε.

λ ο υ ά ρ ι, τ ο: χρήμα, θησαυρός.

Μ α ν τ ρ ι κ ό, τ ο: χωριό της Ρόδου.

μ ε ά λ ο (επίθ.): μεγάλο.

Ν ά κ α, η: τοπωνύμιο της Ολύμπου.

ν ά μ ι, τ ο (λ. τουρκική): όνομα, φήμη.

Ξ ε μ π α ρ κ έ ρ ω: αποβιβάζομαι.

Ξ ω ή ρ ε ι (υποτ. αορ. <εξωγύρει): να γυρίσει προς τη δύση.

Ό θ ο ς, τ ο: χωριό της Καρπάθου.

Ό λ υ μ π ο ς (κ αι Έ λ υ μ π ο ς), η: το πιο παραδοσιακό χωριό της Καρπάθου, στο βόρειο μέρος.

παράωρα (επίρρ.): πρόωρα.

πατελία, η: πεταλίδα.

Πηγάδια (σήμ. Κάρπαθος), τα: πρωτεύουσα του νησιού.

πιο (επίρρ.): πια.

πλέα (επίρρ.): πια.

πλιο (επίρρ.): πια.

ῥποκαμάρωνα (παρατ.): ρ. αποκαμάρωνω: χαίρομαι ιδιαίτερα
κοιτάζοντας κάτι.

ῥπού (πρόθ.): από.

Πυλέες, οι: χωριό της Καρπάθου.

ῥτούσι (ενεστ.): έρθουν.

φορέα, η: φορά.

Χοχλακία, η: τοπωνύμιο της Ολύμπου.

ώχουτα (επιφ.): ωχ.

THE PRINTED FOLK POETRY IN KARPATHOS

S U M M A R Y

FORM — FUNCTION — IMPORTANCE

In the traditional folk culture of Karpathos (Dodecanese), folk songs and especially the numerous couplets or the «Mandinades» as they are also known, hold an important place.

All the Karpathians are distinguished for their versification power and their sentimentality and as a result they are poetically inspired by all social events.

The island's folk poetry is now presented renewed, in a new written form. It is composed of a series of couplets (mandinades or lamentations) which the Karpathians with paid entries publish under their names in the island's three monthly newspapers «Karpathiaki», «Karpathiaki Echo» and «Voice of Olympou» all printed in Piraeus. The couplets are about happy or unhappy local social events.

The above three newspapers have become the exclusive «biotope» for these couplets, which in an evolutionary way, become a kind of public correspondence through the press, letting the Karpathians express their feelings.

The themes of the couplets, which usually are built on 15 -syllable feet, are many. They cover the cycle of human life (birth, marriage, death), university and different other school activities or successes (entrance and graduation from a university or other higher institutions, High schools and Lyceum, especially those of abroad) and many other themes of local interest.

The regular publishing (every month) of the mandinades and lamentations in the three newspapers of Karpathos gives wide publicity to the events of the islanders' social life keeping, at the same time, the Karpathians, of the Continent and abroad well informed of what happens in the island.

The publishing, especially of congratulatory mandinades, associated with good news from the social life, is an excellent way of communication with the expatriate Karpathians and vice versa.

The congratulatory mandinades also tighten the bonds of family and friendship among the Karpathians, while the lamentations express the sharing of grief for the death of beloved persons and are thought of as the final debt towards them. The couplets with different contents express common concern about topics of local interest, «philosophical» meditations and nostalgic recollections, from the old days, of the everyday and customary life of the Karpathians.